

บทที่ ๒

สถานการณ์ทั่วไปก่อนการกบฏ

๒.๑ สถานการณ์ทั่วไปทางเศรษฐกิจ

แม้จะเป็นความจริงอยู่มากที่ว่า สาเหตุของการปฏิวัติ ๒๔๗๕ มีช่องทางทางเศรษฐกิจ แต่เพียงอย่างเดียวก็ตาม ถึงกระนั้นความเลื่อมใหลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อนหน้าการปฏิวัตินั้นได้เป็นตัวเร่งและช่วยให้คณะผู้ก่อการมีเหตุผลในการปฏิวัติมากขึ้น ความฉีกพลากรทางเศรษฐกิจนี้ แม้จะเกิดขึ้นเพราะภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกก็ตาม แต่การใช้จ่ายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีส่วนทำให้สภาพเศรษฐกิจทรุดหนักลงไปอีก^๒ ประกอบกับความล้มเหลวในการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในการตัดรายจ่ายด้วยวิธีการคุดยภาพ^๓ นั้นได้เร่งเร้าให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในที่สุด

ภายหลังจากกลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติได้ลงมือทำการในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สำเร็จแล้ว อำนาจทั้งปวงในการปกครองประเทศภายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชที่สืบทอดกันมานับศตวรรษในอดีตก็สิ้นสุดลง และอำนาจก็เปลี่ยนมือไปอยู่กับคณะผู้ก่อการที่เรียกตนเองว่า "คณะราษฎร" ดังที่ศาสตราจารย์เจมส์ ซี อินแกรม เขียนไว้ว่า เป็นการเพียงพอที่จะกล่าวว่า อำนาจก็ยังคงตกอยู่ในกำมือของคนกลุ่มน้อยนั้นเอง^๔ และอำนาจนั้นมิได้เคลื่อนย้ายไปสู่ประชาชน

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชติยา กรรณสูต, ผู้รวบรวม: เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

^๓ David A. Wilson, Politics in Thailand, p.13.

^๔ James C. Ingram, Economic Change in Thailand 1850-1970 (California: Stanford University Press, 1971), p.3.

ทั่วไปอย่างแท้จริงแต่ประการใด

คณะราษฎรได้ดำเนินการปกครองประเทศหลังการปฏิวัติภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้นเอง โดยมีนโยบายสำคัญ ๖ ประการ เป็นหลักในการปกครองประเทศในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ คือ

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการ เมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดลงให้มากที่สุด
๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการข้างต้น
๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

หลัก ๖ ประการที่คณะราษฎรถือเป็นนโยบายในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าวนี้นี้ จะเห็นได้ว่าในข้อที่ ๓ ซึ่งว่าด้วยการเศรษฐกิจนั้นต่อมาหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ถือเป็นหลักในการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น^๒ และกลายเป็นต้นเหตุความขัดแย้งของรัฐบาลในระยะต่อมา รัฐบาลชุดแรกภายใต้การนำของพระยามโนปกรณนิติธาดา และคณะกรรมการราษฎรอีก ๑๕ นาย ที่คัดเลือกจากสมาชิกสภาผู้แทน

ปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย,

หน้า ๑ - ๒.

^๒ David A. Wilson, op. cit., p. 17.

ราษฎร ประกอบกับสมาชิกซึ่งคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้แต่งตั้งขึ้นมีจำนวน ๗๐ นาย ได้มีการประชุมกันเป็นครั้งแรกในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการราษฎรขึ้นบริหารราชการแผ่นดินภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาหัวหน้าคณะราษฎรได้มอบงานการปกครองให้แก่สภาผู้แทนราษฎรแล้ว ทลวงประดิษฐ์มุนเฑรรวมได้เสนอต่อที่ประชุมให้ตั้งผู้ที่มีความรู้ความชำนาญขึ้นพิจารณาตรวจแก้ไข และร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น^๒ ซึ่งเป็นผลงานเริ่มแรกของสภานี้

นโยบายเร่งด่วนอันสำคัญของรัฐบาลชุดแรกที่จะต้องรีบดำเนินการให้ลุล่วงไปโดยเร็ว คือ การเศรษฐกิจ จากสภาพการณ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาความตกต่ำและความยากลำบากทาง เศรษฐกิจอย่างหนักจนกลายเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิวัติ พิจารณานโยบายข้อที่ ๓ ในหลัก ๖ ประการที่รัฐบาลชุดนี้ได้ถือเป็นหลักในการบริหารราชการแผ่นดิน นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องจัดทำเป็นโครงการใหญ่และต้องใช้เวลาพอสมควร มิใช่จะแก้ไขจัดทำกันได้เพียงชั่วระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ดังนั้นในระยะแรก ๆ รัฐบาลจึงได้เน้นหนักไปในด้านการแก้ไขภาวะ เศรษฐกิจฝืดเคือง อันเป็นภาระหนักของประชาชนทั่วไป นับเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปพลางก่อน ในระยะแรกที่รัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาขึ้นบริหารราชการแผ่นดินตามระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้เป็นที่หวาดวิตกกังวลมากในวงการธุรกิจและการธนาคาร เกี่ยวกับราคาเงินบาทในขณะนั้น จนรัฐบาลต้องออกแถลงการณ์ให้ทราบถึงความมั่นคงทางการคลังของประเทศต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่า "...เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน มีธนาคารพากันวิตกถึงราคาเงินบาทอยู่บ้าง เป็นเหตุกระทำให้กระทบถึงราคาปอนด์ของรัฐบาลสยามตกต่ำไป เห็นสม

ประยูร สิทธิพันธ์, ฟ้าประชาธิปไตย, หน้า ๒.

^๒ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทย..., หน้า ๒๓ - ๒๔.

ควรออกแถลงการณ์แสดงความมั่นคงของการคลัง และนโยบายลดหย่อนภาษี และการเก็บภาษีใหม่บางอย่าง...

เพื่อให้ประชาชนทราบเป็นลำดับแรก และในคราวเดียวกันนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดาประธานกรรมการราษฎรก็ได้แถลงให้ทราบนโยบายเบื้องต้นเพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของประชาชนต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรว่า "...ข้าพเจ้าอยากเสนอในที่ประชุมว่าเป็นความประสงค์ของคณะกรรมการราษฎรที่จะช่วยเหลือราษฎร คือผ่อนผันบรรเทาเรื่องภาษีที่ควรยกเลิกเสียบ้าง โดยในเวลาเดียวกันมีโครงการเงินตกค่าไปก่อนอื่นข้าพเจ้าเห็นว่าทำใจง่ายที่สุดคือ ภาษีสรรพสามิต เพราะว่าภาษีนี้มันมีประมาณรายได้ปีละ ๑๓๐๐ บาทเท่านั้น ถ้าจะยกเลิกเสียก็ไม่เป็นการตัดทอนรายได้อะไร แต่จะเป็นการช่วยเหลือราษฎรชาวนาเกลือผู้ยากจนได้ทีเดียวเห็นควรประกาศให้ราษฎรขึ้นใจ เสียขั้นหนึ่ง แล้วจึงค่อยผ่อนผันยกเลิกภาษีอื่นที่พอจะเลิกได้ต่อไป..."

นับว่าการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเฉพาะหน้าโดยการยกเลิกภาษีบางอย่างที่ไม่เพิ่มรายได้แก่รัฐบาลมากนัก และไม่กระทบกระเทือนฐานะการเงินของประเทศด้วยวิธีนี้เป็นที่พอใจของราษฎรบางเหล่าบางพวกที่มีอาชีพพ้องกับความเห็นของรัฐบาลในทางนั้น

ระหว่างที่รอการร่างและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรอยู่นั้น รัฐบาลได้เร่งดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าวทางเศรษฐกิจเพื่อเอาใจราษฎรอีกหลายอย่างโดยเห็นว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนและเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติด้วย เช่น การให้เลิกภาษีอากรบางประเภทเสียและออกกฎหมายใหม่ ๆ ในเรื่องจำเป็นโดยรีบด่วนเพื่อช่วยเหลือราษฎรบุคคลสำคัญที่เสนอให้เลิกกฎหมายภาษีอากรที่เป็นภาระหนักของราษฎร เป็นภาษีอากรจุกจิกซึ่งเก็บ

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๑๖

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

๓ สว่าง ลานเหลือ, ๓๓ ปีแห่งการปฏิวัติ (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐-๑๑.

ได้เงินน้อย แต่เสียค่าใช้จ่ายในการเก็บมากก็คือหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ภาษีอากรที่ยกเลิกและปรับปรุงในครั้งนั้นได้แก่

- อากรนาเกลือ เลิกเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๔๗๕
- ภาษีสมพัศตร เลิกเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๗๕
- ปรับปรุงภาษีการธนาคารและประกันภัยเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๕
- ลดภาษีโรงเรือนและที่ดินเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๗๕
- ลดและเลิกอัตราเก็บเงินค่าที่สวน ต้นศาลาโตนค ไร่ยาสูบ สวนจาก
ค่าที่ไร่ข้อยเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๕

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายปลดภาระต่าง ๆ ในการช่วยเหลือกสิกร และชาวนา เช่น

- ออกพระราชบัญญัติ ลดพิกัดเก็บเงินค่านา และเพื่อกุมครองกสิกรมิให้สิ้น

เนื้อประกาศว่า

- ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการ ปักทรัพย์สินของกสิกร เพื่อจำกัดสิทธิชั้นทหารของนายทุน มิให้ใช้สิทธิชั้นนั้นจนเป็นภัยแก่กสิกร และเพื่อให้กสิกรสามารถประกอบกิจการกรรมใดต่อไป

- ออกพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกคอกเบียดเกินอัตราออกมาใช้บังคับโดยที่การเรียกคอกเบียดการกู้ยืมในสมัยก่อน ๆ นั้นได้กระทำกันอย่างรุนแรงกล่าวคือ มีการเรียกคอกเบียดการกู้ยืมสูงมาก เป็นการก่อให้เกิดผลเสียหายแก่เศรษฐกิจของชาติ และเป็นการเสื่อมประโยชน์ของบ้านเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไสว สุทธิพิทักษ์, ดร.ปรีดี พนมยงค์กับการปฏิวัติ, หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^๒ กสิกร ตามความหมายของพระราชบัญญัตินี้ก็คือ ผู้ที่มีอาชีพในการกระทำการ กสิกรรม เช่น ทำนา หรือทำสวน หรือทำไร่ หรือเลี้ยงสัตว์.

- ในวันที่ ๒๒ ตุลาคม รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติ สำนักงานจัดหางานออก
 ไขบังคับ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดตั้งสำนักงานจัดหางานให้แก่ประชาชนที่ว่างงานทำและ
 ให้มีการควบคุมสำนักงานจัดหางานซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยเอกชน พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงนับได้
 ว่า รัฐบาลได้เริ่มดำเนินการตามหลักข้อที่ ๓ ในอันที่จะปูพื้นฐาน การดำเนินงานเศรษฐกิจ
 ของชาติ และ เพื่อสนองความมุ่งหมายที่ว่ารัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ นอก
 จากกฎหมายสำนักจัดหางานแล้วรัฐบาลยังได้ออกกฎหมายควบคุมชนต่างดาวเข้า เมืองใน
 วาระเดียวกันนี้ด้วย โดยรัฐบาลได้แถลงเหตุผลว่า "...มิใช่ด้วยความรังเกียจชน
 ต่างดาวที่เขามาอาศัยพึ่งบรมโพธิสมภาร อยู่บัดนี้หรือจะ เขามาต่อไป แคว่ฐานะ
 ของการ เศรษฐกิจเวลานี้อยู่เป็นที่ราบก้นอยู่ทั่วไปแล้วว่าตกต่ำได้ เริ่มตกต่ำมา
 นานแล้ว ยิ่งกำลังตกต่ำอยู่ ณ บัดนี้ และยิ่งจะตกต่ำอยู่ต่อไปไม่มีใครที่จะสา
 มารถทำนายได้ว่ายังจะอีกนานเพียงใด ดุจเป็นที่เขาใจควรวางการทั้งนี้มีมิใช่
 เป็นการภายใน เป็นเหตุที่เริ่มมาแต่ภายนอกกระทบมาถึงประเทศเรา เหตุ
 การนี้ใหม่ร้ายยิ่งอย่างหนึ่ง คือ กระทบความผิดเคืองในอาชีพทั้งปวงเพื่อ
 บรรเทาความผิด เคืองทั้งนี้ก็คือว่าอย่างหนึ่งคือ การบรรเทาการแข่งขันในของ
 ลง จึงคิดจำกัดคนที่ จะเข้ามาแข่งขันในของลง..."

นับได้ว่ากฎหมายฉบับนี้เป็น การแสดง เจตนารมณ์ของรัฐบาลออกมาอย่างชัดเจน
 ในอันที่จะบำรุงความเป็นอยู่ของราษฎรไทยทั้งหลาย ให้ได้มีหลักประกันในการทำมาหากิน
 โดยรัฐบาลได้ออกกฎหมายฉบับนี้ออกมา เพื่อกีดกันคนต่างดาวที่เข้ามาแย่งอาชีพของราษฎร
 ไทยขณะนั้น คนต่างดาวโดยนัยแห่งกฎหมายฉบับนี้จึงน่าจะหมายถึงคนจีนที่ เข้ามามีบทบาท
 ในทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว กฎหมายยกเลิกปรับปรุงภาษี
 และควบคุมคนต่างดวังก้าวไต่ทำให้รายได้แผ่นดินจำนวนหนึ่งขาดหายไป ดังนั้นเพื่อ
 เป็นการชดเชยรายได้ส่วนนี้รัฐบาลก็ได้ไขมาตรการในการหารายได้มาใช้จ่ายบำรุงบ้าน

ประเสริฐ บัณฑิต, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า ๕.

๒. เสว สุกพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๐.

๓ James C. Ingram, Economic Change..., pp.19-20.

เมืองและราษฎร รวมทั้งรักษาคุณภาพงบประมาณด้วย รัฐบาลได้เริ่มปรับปรุงภาษีอากร
 อีกหลายอย่าง เพื่อเป็นรายได้เข้ารัฐและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม โดยการ
 ออกประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ ซึ่งเป็นเงินภาษีเก็บจากบุคคลธรรมดาและ
 นิติบุคคลอันเป็นนายทุนและเป็นผู้ที่มีเงินได้ ภาษีนี้นี้เป็นภาษีก้าวหน้า (Progressive Tax)
 เป็นภาษีที่เป็นธรรม กล่าวคือใครมีรายได้มากก็เสียมาก ใครมีรายได้น้อยก็เสียน้อย
 นอกจากนั้น ตามกฎหมายนี้ก็มีกรยกเว้นลดหย่อนจำนวนเงินได้ตามที่กำหนดไว้ มีให้ต้อง
 เสียภาษี ก้าวต่อไปของรัฐบาลในการเพิ่มรายได้แผ่นดินก็คือ การออกพระราชบัญญัติ
 ออกรแสตมป์ พระราชบัญญัติพิทักษ์อัตราศุลกากร และพระราชบัญญัติภาษีการค้า เป็นต้น
 ผลงานเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรและประเทศชาติอย่างมาก กล่าวคือ นอก
 จากรัฐจะมีรายได้แล้ว ความยุติธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ระหว่างชนชั้นในประเทศก็ค่อย ๆ
 หมดยุติไปในขณะเดียวกัน ^๒

การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและการคลังของประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลง
 การปกครองแล้วที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ การปฏิรูประบบงบประมาณแผ่นดิน
 ซึ่งเป็นที่ทราบแล้ววากอนเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นพระมหากษัตริย์ทรงไว้
 ซึ่งพระราชอำนาจเด็ดขาดในการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน แต่ในทางปฏิบัติพระมหากษัตริย์
 ได้ทรงมอบพระราชภาระนี้แก่เสนาบดีสภา และเจ้ากระทรวง กล่าวคือ เมื่อได้รวบรวม
 งบประมาณเสร็จแล้วก็นำเข้าไปปรึกษาในเสนาบดีสภา เมื่อเสนาบดีสภาเห็นชอบด้วยแล้ว
 จึงได้โปรดเกล้าให้บังคับการไปตามนั้น การจัดเตรียมและบริหารงบประมาณเมื่อก่อน
 ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ พระมหากษัตริย์ได้ทรงมอบหมายให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้รับ
 ปรึกษางบประมาณที่จัดทำขึ้น ทั้งนี้มีลักษณะแตกต่างกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้มาก คืองบ

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕.

หน้า ๓๔๐ - ๓๔๓, และหน้า ๓๗๑ - ๓๗๒.

^๒ ไซว สุทธิพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๓.

ประมาณจะแสดง เพียงยอดรายไค้และยอดรายจ่ายเท่านั้น มิได้มีการจำแนกรายจ่ายเป็น รายกระทรวง ทบวงกรม และเป็นรายจ่ายหมวดต่าง ๆ เลย

เมื่อได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็ได้มีการ ปฏิรูประบบงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรก การปฏิรูประบบงานงบประมาณแผ่นดินให้ เป็นไปตามหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ กำหนดให้สภา ผู้แทนราษฎร เป็นผู้อนุมัติงบประมาณที่รัฐบาลเป็นผู้เสนอ เพื่อขอความเห็นชอบ และได้มีการปรับปรุงลักษณะของงบประมาณแผ่นดินให้ทันสมัยยิ่งขึ้นทั้งในค่านายจ่ายและรายไค้ การปฏิรูประบบงบประมาณครั้งนี้จึง เป็นการช่วยวางระเบียบการใช้จ่ายเงินแผ่นดินให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ราษฎรและประเทศชาติด้วยเหตุผลว่า

"...งบประมาณอาจเปรียบได้ประหนึ่งหัวใจในทางการคลังของประเทศที่ ทำหน้าที่สูบและฉีดเงินในทองคำพพ (Organs) ของรัฐใดทำงานตามหน้าที่ สุขภาพของการคลังจะสมบูรณ์เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของงบประมาณใน แต่ละปี..."^๒

ทั้งนี้เพราะในการบริหารการคลังของประเทศนั้นจำต้องมีนโยบายและแผน สำหรับเป็นแนวทางและเครื่องมือทั้งในระยะ เวลาค้นสั้นและระยะยาว

ผลของการดำเนินนโยบายแก้ไขเศรษฐกิจของรัฐบาลในระยะแรกของการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้ช่วยให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในส่วน รวมดีขึ้นมาก^๓ ภายหลังจากที่ต้องประสบกับความยากลำบากมาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๕

^๑ไพศาล ชัยมงคล, งบประมาณแผ่นดิน (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นนทชัย, ๒๕๑๒), หน้า ๑๘๔ - ๑๘๕.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑.

^๓ชยอนันต์ สมุทวณิช, แผนพัฒนาการเมือง.... หน้า ๔๗ - ๔๘.

เป็นต้นมา จึงจะเห็นได้จากคำชี้แจงการตั้งงบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ที่พระยาไชยยศสมบัติได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๕ . ในส่วนที่ว่าด้วยคุณภาพแห่งการค้าโดยสัญญาเฉพาะปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็ต่อไปนี้ "...ในสิ้นปี ๒๕๓๕ จะปรากฏว่าสินค้าขาออกสูงกว่าสินค้าขาเข้าเป็นจำนวนมาก บัญชีรายการต่อไปนี้คือรวมตามตัวเลขจริงเพียงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ คือ ๑๑ เดือน และตัวเลขนี้ชี้ว่ายอดสินค้าขาออกจะสูงกว่าสินค้าขาเข้าในระหว่างปีราว ๒๒,๕๕๑,๐๐๐ บาท เทียบกับ ๓๔,๒๕๕,๐๐๐ บาท ในปี ๒๕๓๔... แต่เมื่อปรากฏว่าในปี ๒๕๓๕ มีของส่งออกต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จึงใ้ทำบัญชีอีกฉบับหนึ่งแสดงสินค้าขาออกและเขาโดยหักเหรียญเงิน เงินแท่ง ทองแท่งและทองคำรูปพรรณออกต่างหาก ครั้นใ้หักออกจากรายบัญชีสินค้าขาออกและเขาเขาแล้วประมาณว่าสินค้าขาออกจะสูงกว่าสินค้าขาเขาราว ๓๘,๖๓๑,๐๐๐ บาท เทียบกับ ๑๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท ในปี ๒๕๓๔..."

นำสัง เกตว่าที่คุณภาพแห่งการค้ามีฐานะดีขึ้น เป็นด้วยเหตุสองประการ ก้ำกึ่งกัน คือ สินค้าขาเขาลดลงและสินค้าขาออกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนราว ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งในทางลดและทางเพิ่ม สินค้าขาเข้าที่ลดลงนั้นเป็นสินค้าทั่วไป ส่วนสินค้าขาออกที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นเพราะชาวส่งออกไปจำหน่ายเป็นจำนวนมากขึ้นผิดปกติ แม้ว่าราคาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ สินค้าจะถูกลงกว่าราคาในปี ๒๕๓๔ ก็ตาม ราคาข้าวที่ส่งออกไปจำหน่ายก็เพิ่มขึ้นราว ๑๖,๗๐๐,๐๐๐ บาท

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕, หน้า ๕๕๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๓-๕๕๔.

ตารางแสดงสินค้าขาออก

(ไม่รวมเงินเหรียญ เงินแท่ง ทองใบ และทองรูปพรรณ) หน่วย/บาท

	ปี ๒๕๓๓	ปี ๒๕๓๔	ปี ๒๕๓๕
๑. ข้าว	๑๐๓,๐๖๓,๓๑๘	๓๓,๕๐๐,๓๕๘	๕๘,๒๓๖,๐๐๐
๒. ไม้สัก	๘,๓๓๘,๒๘๘	๘,๕๕๐,๑๓๓	๓,๓๖๒,๓๖๐
๓. กีบูก	๑๖,๘๕๒,๒๘๘	๑๓,๘๓๒,๒๖๓	๑๓,๓๒๓,๒๕๐
๔. สินค้าอื่น ๆ	๒๘,๑๓๐,๐๘๓	๑๕,๐๘๒,๘๘๓	๑๒,๘๘๓,๓๑๓

ที่มา : รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย สมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๕, หน้า ๕๘๘.

พิจารณาจากตารางแสดงรายการสินค้าที่ส่งออกในช่วงระยะเวลา ๓ ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๕ นั้น ข้าว เป็นสินค้าหลักของประเทศตลอดมาทั้ง ๓ ปี แม้ภาวะเศรษฐกิจของโลกจะปั่นป่วนมากในปลายปี ๒๕๓๓ และมาหนักในปี ๒๕๓๔ จนเป็นผลทำให้ข้าวที่ส่งออกมีปริมาณลดลงมาก และเพิ่งจะมาฟื้นตัวอีกในปี ๒๕๓๕ จะเห็นได้ชัดเจนว่าปี ๒๕๓๔ ทั้งปี สินค้าส่งออกของประเทศลดลงเป็นอย่างมากทั้งข้าว ไม้สัก กีบูก อันเป็นสินค้าหลักที่ส่งออกของประเทศ พอถึงปี ๒๕๓๕ ข้าวและกีบูกเริ่มฟื้นตัวดีขึ้น แต่ไม้สักกลับลดลงอีก

อาจสรุปได้ว่าภาวะเศรษฐกิจของประเทศเริ่มมีสัญญาณแจ่มใสขึ้นในช่วงแรกของปี ๒๕๓๕ อันพิจารณาได้จากมูลค่าของสินค้าขาออกที่สูงกว่ามูลค่าของสินค้าขาเข้า เมื่อเปรียบเทียบกันทั้งสามปีดังตารางต่อไปนี้

	ปี ๒๔๗๓ บาท	ปี ๒๔๗๔ บาท	ปี ๒๔๗๕ (โดยประมาณ) บาท
- มูลค่าสินค้าขาออก สูงกว่าสินค้าขาเข้า	๖,๕๐๘,๘๖๘	๓๘,๒๘๘,๐๐๓	๖๖,๕๕๑,๐๐๐

ที่มา : รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๔๔๔ .

ถึงแม้ว่ารัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะได้นำการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของประเทศด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้วเป็นอย่างมากก็ตาม แต่กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่แท้จริงตามหลัก ๖ ประการในข้อที่ ๓ ซึ่งคณะราษฎรได้แถลงไว้แก่ประชาชนเมื่อแรกเริ่มปฏิวัติใหม่ ๆ นั้น จนบัดนี้ก็ยังหาได้ลงมือกระทำการอย่างจริงจังให้สมดังคำแถลงดังกล่าวไม่ ยิ่งนานวันไปก็ยิ่งละเลยคำสั่งัญญาไป จึงทำให้เกิดเป็นข้อสงสัยแก่ประชาชนทั่วไปว่า รัฐบาลได้ดำเนินการเศรษฐกิจตามนโยบายหกประการไปแล้วมากน้อยเพียงไร อย่างไร ด้วยความสงสัยกลางแครงใจนี้ จึงทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือนายบรรจง ศรีจรูญ ได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลว่าได้ทำอะไรเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจแห่งชาติไปบ้างแล้ว และได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อีกหลายท่านได้เร่งเร้าให้รัฐบาลรีบลงมือดำเนินการทางเศรษฐกิจแทบทุกครั้งในการประชุมสภาผู้แทน

ราษฎรทั้ง เช่น "...ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๗๕ ได้มีสมาชิกสภาหลายท่านอภิปราย
เป็นท่านองสอภยาม และ เรงรักการพื้นฟูเศรษฐกิจและการหางานให้ราษฎรทำ
ตลอดจนเรื่องโครงการ เศรษฐกิจตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรที่โคปฏิ-
ญาณตนไว้อสภา ในการนี้รัฐบาลยอมรับว่าจะรีบดำเนินการโดยเร่งรัดวาง
โครงการ เศรษฐกิจขึ้น..."^๑

ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จออก
ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมในพระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม
พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของประเทศไทย และในวันเดีย
วกันนั้นเองก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยามโนปกรณ
นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลจำนวน ๒๐ นาย ต่อจากนั้น
รัฐบาลใหม่ได้แถลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินต่อสภาในวันที่ ๒๐ ธันวาคม
๒๔๗๕ สรุปความสำคัญได้ดังนี้ "...ว่าโดยทั่ว ๆ ไปรัฐบาลนี้รับรองหลัก ๖ ประการ
ที่คณะกรรมการราษฎรได้ดำเนินการอยู่แล้ว เป็นจุดหมายที่จะดำเนินการต่อ
ไปใหม่บรรลุถึงซึ่งความสำเร็จ..."^๒

จากนั้นรัฐบาลโดยพระยามโนปกรณนิติธาดานายกรัฐมนตรี^๓ ก็ได้แถลงถึงผล
งานของคณะกรรมการราษฎรซึ่งเป็นรัฐบาลอยู่ก่อนวันที่ ๑๐ เดือนธันวาคมที่ไต่ทำไปแล้ว
เฉพาะในทางด้านเศรษฐกิจได้แถลงไว้ดังนี้ "...เศรษฐกิจ... ข้อนี้สำคัญมากจุดที่
หมายของการนี้ยอมรับอยู่ทั่วกันแล้วและปรากฏอยู่ในหนังสือคำรารีปัจจุบัน เป็นอัน
มากกว่า ความสุขสมบรูณ์ของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยใคร่กับความสุภาพสบาย
ใจ ที่พูดกันนี้หาหวังแต่เพียงจะพูดอย่าง เทศน์ให้ฟังก็เป็นของง่ายตายเต็มที่

^๑ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า ๓๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^๓ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้เปลี่ยนแปลง
ใช้คำว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีแทนคำว่า ประธานคณะกรรมการราษฎรและกรรม
การราษฎร.

แต่ที่จะให้ใครรับผลจริงจังแล้วเป็นการยากแสนยาก โดยปกติคนเราถ้ารู้สึก
 มีเสรีภาพไม่ถูกบีบคั้น มีความเสมอภาคในกฎหมายและโอกาสการทำมาหาเลี้ยง
 ชีพอยู่แล้วยอมไต่ความสุจริตใจพอควร ความสุขกายคนเราถ้ามีที่อยู่มีอาหารกิน มี
 อาชีพ หรืออีกนัยหนึ่งมีเครื่องอุปโภคบริโภคพอควรแก่ชีวิตก็จัดว่าเป็นสุขกายพอ
 ควรอยู่แล้ว แต่อาราษฎ์ในเมืองเรามี ๑๑ ลานเศษ ความรู้ ความสามารถ
 กำลังกาย และอาชีพย้อมต่าง ๆ กันอยู่ เป็นการยากหนักหนาที่จะจัดให้ใครรับ
 ความพอใจทั่วหน้า แต่อาราษฎ์บาลนี้และเข็วอาราษฎ์บาลใด ๆ ในโลกก็จะมีความ
 รู้สึกเช่นเดียวกัน คือความรู้สึก หน้าที่ที่จะต้องดำรงไว้โครงการบริหารรัฐมี
 โอกาสใครรับความสุขกายสบายใจทั่วกันอย่างมากที่สุดที่จะทำได้ ในเวลานี้ยัง
 เหนียวเป็นเวลาที่เศรษฐกิจของโลกตกต่ำ การเงินฝืดเคืองทั่ว ๆ ไป สินค้าสำ
 คัญของเราคือข้าวราคาตกต่ำ ชาวนาของเราได้รับความยากแค้น มีกรรมกรที่
 ไม่มีงานทำเกิดขึ้น บ้านเมืองจนลงโดยทั่ว ๆ ไป คณะกรรมการราษฎรได้
 ช่วยไปแล้วในเรื่องที่จำเป็นช่วยทันที เช่น ลดภาษีอากร คุ้มครองทรัพย์สินที่จะ
 ต้องถูกยึด ควบคุมการเรียกคอกเบี้ยเกินอัตราในกฎหมาย เหล่านี้เป็นต้น ใน
 เรื่องกรรมกร รัฐบาลใดคิดแล้วและใครลงมือทำบ้างแล้วคือ ใดจัดใหม่หะ เบียน
 กรรมกรที่ไม่มีงานขึ้น เพื่อให้อาชีพใครไม่มีงานทำบ้าง เมื่อเวลาต้องการจัดใด
 เรียกว่าได้... อย่างไรก็ตามนโยบายอันเป็นหลักสำคัญของรัฐบาลที่จะดำเนินต่อ
 ไปในทางเศรษฐกิจนั้นเมื่อบอกที่หมายอยู่ว่า จะสมัครสมานผลประโยชน์ของคนทุกจำ
 พวกให้โดยผลดีด้วยกันทุก ๆ ฝ่าย หลักการในเรื่องนี้มีเกี่ยวกันอยู่เป็น ๒ ทาง
 ทางหนึ่งรัฐบาลเขาจัดทำเองเสียทั้งหมด ซึ่งเป็นการตั้งเงินไป อาจจะมีเสีย
 ยิ่งกว่าได้ และอาจเป็นการเดือดร้อนแก่บุคคลบางจำพวก อีกทางหนึ่งก็คือ
 รัฐบาลไม่ทำอะไรเลย ปล่อยให้ราษฎรทำกันเอง ใครดีใครโต ใครกำลัง
 น้อยก็ขอยืมไป ใครกำลังมากก็พิมพ์เฟื้อง ดังนั้นเป็นการหุยอนเงินไป มีเสีย
 มากกว่าได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจุดที่หมายของรัฐบาลนี้ จึงคิดเข้ามีส่วนใน
 กิจกรรมที่เห็นเป็นสำคัญสำหรับประเทศ สมควรทำเสียเองก็ทำ สมควรเพียงแต่
 เขาควบคุมก็เพียงแต่ควบคุม สุดแต่จะเห็นว่า เป็นประโยชน์ยิ่งสำหรับบุคคลทั่วไป
 จะเอาประโยชน์ของคนหนึ่ง เป็นที่ตั้ง และไม่คิดถึงประโยชน์ของคนอีกหมู่หนึ่งนั้น
 หนีได้..."๑

ส่วนในค่านโยบายเศรษฐกิจสำหรับรัฐบาลใหม่นั้นได้แถลงไว้ ๒ ประการ คือ นโยบายทางพระคลังมหาสมบัติ และนโยบายทางเกษตรและพาณิชย์ ซึ่งมีสาระสำคัญที่รัฐบาลได้อ้างถึงความตกต่ำในเศรษฐกิจของโลกที่กระทบกระเทือนมาถึงภาวะราคาสินค้าของเราตกต่ำที่รัฐบาลไม่อาจจะแก้ไขได้โดยตรง หรือโดยปัจจุบันทันด่วน รัฐบาลก็ได้แต่พยายามป้องกันและแก้อุปสรรคทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือนโยบายช่วยเหลือชาวนาในการผลิตข้าว ซึ่งเป็นสินค้าออกสำคัญที่ทำรายได้ให้ประเทศมากที่สุด โดยรัฐบาลได้พยายามช่วยลดภาระหนี้สินของชาวนา โดยการลดหย่อนภาษีค่านา และขยายการสหกรณ์ให้กว้างขวางออกไป เพื่อช่วยประกันราคาข้าวและการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐาน นโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวของรัฐบาลก็ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามอย่างเต็มที่ของรัฐบาลในการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักการเศรษฐกิจข้อที่ ๓ ซึ่งคณะราษฎรได้ประกาศแก่ประชาราษฎร์แต่ประการใดไม่ นโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลใหม่ของพระยามโนปกรณัมศึกษาได้แถลงไปนั้น พระยานิติศาสตร์ไพศาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านหนึ่งถึงกับกล่าวคำทิ่มไว้ว่า "...รัฐบาลไม่รับรองเต็มที่ในนโยบายเศรษฐกิจ เป็นแต่กล่าวคลุม ๆ อย่างกำปั้นทุบดิน..."^๓

เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนี้ ภายหลังต่อมาในการประชุมของรัฐบาลครั้งต่อ ๆ มา แทบไม่เว้นแต่ละครั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เร่งรื้อรัฐบาลให้ลงมือดำเนินการเศรษฐกิจเสียโดยด่วน ทั้งในวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๗๖ นายจรูญ สืบแสง และนาย วิลาส โอสถานนท์ ได้อภิปรายเป็นทำนองเดียวกันว่า ในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจนั้นได้พยายามเร่งรัฐบาลมาครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณ ๖ เดือนมาแล้ว จนบัดนี้ก็ยังไม่ทราบความก้าวหน้า เพราะการเศรษฐกิจนั้นเป็นความสมบูรณ์พูนสุขของราษฎร ไม่ให้ราษฎร

^๑ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, เรื่องเดิม, หน้า ๕๒-๕๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๓ ไสว สุทธิพิทักษ์, คร. ปรีดี พนมยงค์กับการปฏิวัติ, หน้า ๑๑๕.

ออกหาก เพราะเหตุที่นโยบายนี้อยู่ในหลัก ๒ ประการของคณะราษฎรแล้ว รัฐบาล
 ชุดนี้เองเมื่อคราวแถลงนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินก็ได้แถลงว่า รัฐบาลจะ
 ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ และรัฐบาลจะวางโครงการ
 เศรษฐกิจแห่งชาติ ฉะนั้นอยากจะทราบว่าเมื่อไรจะทำได้ตามที่แถลง รัฐบาลโดย
 นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช รัฐมนตรีได้ตอบแทนรัฐบาลว่า นโยบายเศรษฐกิจนั้น
 รัฐบาลนี้จะมีโครงการขึ้นเรียกว่าโครงการ เศรษฐกิจได้มอบให้หลวงประดิษฐมนูธรรม
 ไปยกร่าง หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เขียนร่างโครงการ เศรษฐกิจเสร็จแล้ว ขณะนี้
 นายกรัฐมนตรีได้ตั้งกรรมการ ไปพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง จะต้องรอไปจนกว่ากรรมการ
 นั้นพิจารณาเสร็จจึงจะใช้เป็นโครงการได้

คณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติประกอบไปด้วย
 ประธานและกรรมการรวม ๑๔ คนดังนี้

๑. พระยามโนปกรณนิติธาดา	เป็นประธาน
๒. หลวงคหกรรรมบตี	เป็นกรรมการ
๓. หลวงเกษสทกรณ	เป็นกรรมการ
๔. หลวงเดชาติวงศ์วรารัตน์	เป็นกรรมการ
๕. พันเอกพระยาทรงสุรเดช	เป็นกรรมการ
๖. นายทวี บุญยเกตุ	เป็นกรรมการ
๗. นายแนบ พหลโยธิน	เป็นกรรมการ
๘. หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็นกรรมการ
๙. นายประยูร ภมรมนตรี	เป็นกรรมการ
๑๐. นายพลเรือโทพระยาราชาวงส์สัน	เป็นกรรมการ
๑๑. นายวิลาส โอสถานนท์	เป็นกรรมการ
๑๒. พระยาศรีวิสารวาจา	เป็นกรรมการ
๑๓. หม่อมเจ้าสกลวรรณากรวรวรณ	เป็นกรรมการ
๑๔. หลวงอรรถสารประสิทธิ์	เป็นกรรมการ

เมื่อหลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้ร่างเค้าโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ หรือที่เรียกกันว่าสมุดปกเหลืองแล้วนั้น ได้พิมพ์ออกแจกจ่ายแพร่หลายไปในหมู่คณะผู้ก่อการและรัฐบาล เพื่อเสนอใช้เป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติตามประกาศคณะราษฎร เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และด้วยสมุดปกเหลืองหรือเค้าโครงการ เศรษฐกิจนี้เองได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นความคิดแตกแยกออกเป็นสองฝ่ายสองพวก คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเค้าโครงการ เศรษฐกิจนี้มีลักษณะ เป็นโซเชี่ยลลิสต์ (Socialism) อย่างแรง หรือจะว่าเป็นคอมมิวนิสต์เลยก็ได้ หากนำไปใช้แล้วจะก่อให้เกิดความยุ่งยากจลาจลวุ่นวายกันไปหมด พวกที่มีความคิดเห็นเช่นว่านี้ คือ พระยามโฆปกรณ์นิติธาดา และพรรคพวก ซึ่งเป็นรัฐมนตรีมาจากขุนนาง เก่าทั้งหลาย รวมทั้งผู้ก่อการที่เป็นฝ่ายทหารด้วยโดยเฉพาะในกลุ่มของพันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำโครงการนี้มาใช้ให้จงได้เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศให้พ้นจากหายนะดังที่เคยเผชิญมาแล้ว และเพื่อให้เป็นไปตามคำประกาศที่ได้ให้ไว้แก่ประชาชนในข้อ ๓ แห่งหลักหกประการ ผู้ที่มีความคิดเห็นตามนัยนี้ก็คือบรรดาพวกทองของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมทั้งหลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ก่อการกลุ่มพลเรือน ร่วมด้วยผู้ก่อการกลุ่มนายทหารหนุ่ม ๆ ซึ่งเป็นสหายสนิทของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเอง

เสถียร ศกุนตลา, ประวัติศาสตร์ไทยฉบับพัฒนาการ ม.ศ.๕, หน้า ๓๓๘.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๘.

นอกจากความคิดเห็นที่แตกแยกกันดังกล่าวแล้ว ในคณะรัฐบาลเองขณะนั้นก็เกิดความขัดแย้งกันอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากเค้าโครงเศรษฐกิจก่อให้เกิดการขัดแย้งในคณะรัฐมนตรีซึ่งมีความเห็นแตกแยกกัน เป็นสองฝ่ายดังปรากฏอยู่ในรายงานของคณะกรรมการคณะนั้นอยู่แล้ว ความขัดแย้งนี้นำไปสู่การปิดสภาและประกาศใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราโดยพระยามโนปกรณนิติศาสตร์ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๕ และเกี่ยวกับเค้าโครงการ เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดมีพระราชวิจารณ์ไว้ในตอนหนึ่งว่า "...โครงการนี้เป็นโครงการอันเกี่ยวกันอย่างมากกับประเทศรัสเซียซึ่งอยู่ ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐ์ หรือหลวงประดิษฐ์จะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ คุอบไตขอเดียงว่าโครงการทั้งสองนี้เหมือนกัน เหมือนจนรายละเอียดเช่นที่ไซ และรูปของวิธีการกระทำจะผิดกันก็แต่รัสเซียนั้นแก่เสียเป็นสยาม หรือสยามนั้นแก่เป็นรัสเซีย ชาวสาลีแก่เป็นชาวสาร หรือชาวสารแก่เป็นชาวสาลี..."^๒

ในการนี้หลวงประดิษฐมนูธรรมร่างเค้าโครงการ เศรษฐกิจเองก็ได้ปฏิเสธเรื่องการดำเนินตามแบบฉบับคอมมิวนิสต์รัสเซีย โดยกล่าวว่าเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ไม่ได้ถือหลักของลัทธิหนึ่งลัทธิใดโดยเฉพาะ และไม่ขัดกับหลักการ ของลัทธิทุนนิยม (capitalism) ด้วย เมื่อได้นำร่างเค้าโครงเศรษฐกิจเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็ปรากฏว่าแพะแฉนเสียงในที่ประชุม จึงเป็นผลให้เค้าโครงการ เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้ถูกนำมาใช้แต่ประการใด แต่ผลที่พลอยเกิดขึ้นคือการนำไปสู่

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กวรรณสุต, เอกสารการเมืองการปกครองไทย, หน้า ๒๓๖.

^๒ เสถียร ศกุนโรจน, เรื่องเดิม, หน้า ๓๓๕.

^๓ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กวรรณสุต, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓๗.

ความขัดแย้งอย่างรุนแรง ระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่มีความเห็นไม่ลงรอยกัน เกี่ยวกับกรณีนี้ จนกลายเป็นการต่อสู้กันในทางการเมืองระหว่างกลุ่มไปในที่สุด

อาจสรุปได้ว่า นับแต่คณะราษฎร ได้ทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นต้น มาพร้อมกับการประกาศนโยบาย ๒ ประการในการปกครองและบริหารประเทศนั้น แม้อคณะราษฎรและรัฐบาลซึ่งได้จัดตั้งขึ้นภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแล้ว ในทางด้านเศรษฐกิจนั้น แม้จะเป็นความสำเร็จของ คณะราษฎรและรัฐบาลในการแก้ไขภาวะ เศรษฐกิจภายในประเทศในระยะแรก ๆ ดังที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสรับสั่งในวันเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งแรกว่า "...ภายหลังที่รัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตยได้เข้าบริหาร และได้ เพียวยารักษาโรคเศรษฐกิจอัน เกาะกินอยู่ที่ราษฎร โดยการวางยาอย่างแรง หลายขนานและโดยผลแล้ว ราษฎรทั่ว ๆ ไปใคร่สู้ก้าวร้าวสู้ในระบอบใหม่ที่มี คุณประโยชน์แก่เขาและแก่ชาติ เป็นอย่างยิ่ง..."

แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ไขภาวะ เศรษฐกิจแบบแก้ปัญหาลเฉพาะหน้า หรือ "โดยการวางยาอย่างแรงหลายขนาน" ของรัฐบาลขณะนั้นก็ได้เป็นการแก้ปัญห เศรษฐกิจในระยะยาวอัน เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในสภา จนรัฐบาลภายหลังรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เข้าบริหารราชการแผ่นดินสืบต่อจากรัฐบาลชุดแรกแล้ว จึงได้ดำริให้หลวงประดิษฐมนูธรรมร่างเค้าโครงการ เศรษฐกิจขึ้น เพื่อสนองตอบต่อคำเรียกร้องของราษฎรที่คณะราษฎร เคยสัญญาไว้ในเรื่อง เศรษฐกิจในหลักหกประการ เมื่อแรกเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ร่าง เค้าโครงการ เศรษฐกิจได้กลายเป็นร่าง เค้าโครงการแห่งปัญหาและความ ขัดแย้งทางการเมืองในที่สุด ด้วยความเห็นที่แตกแยกไม่ลงรอยกันตามลักษณะ ของความ แตกต่างในจิตสำนึกแห่งชนชั้นและผลประโยชน์แห่งตน และตามพื้นฐานของอุดมการณ์ ในกลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติที่ผิดแผกกันไป จึงมิได้มีอุดมการณ์ร่วมกันอย่างแน่นอนในการ เปลี่ยน

แปลงการปกครองครั้งนี้ ถ้าจะมีก็แต่เพียงอุดมการณ์ที่แปร วนมาด้วยรูปผลประโยชน์
 แห่งตนเสียเป็นส่วนใหญ่ตนเอง ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกประหลาดอะไรนักที่ความเห็นขัด
 แย้งกันในเรื่อง เคาโครงการ เศรษฐกิจนี้จะนำไปสู่การบิดสภาและการประกาศใช้
 รัฐธรรมนูญบางมาตราเป็นเบื้องต้น แล้วตามมาด้วยการรัฐประหารช่วงชิงอำนาจกัน
 ในลำดับต่อมา ดังจะไดกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

๒.๒ สถานการณ์ทั่วไปทางการเมือง

ศาสตราจารย์ลูเซียน คับบิว พาย (Lucian W. Pye) นักรัฐ-
 ศาสตร์มีชื่อกล่าวว่า "...ไม่เคยมีรัฐบาลใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประสบ
 ความสำเร็จในการก่อตั้งระบบการปกครองที่มั่นคงขึ้นได้..."^๒

ในกรณีประเทศไทย การปฏิวัติ ๒๔๗๕ นั้น แม้จะไม่ได้เป็นความพยายาม
 ครั้งแรกในการนำเอาระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเข้ามาใช้ก็ตาม แต่ความพยายาม
 ครั้งนี้ก็มีความสำคัญต่อระบบการเมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นการสร้าง ความ
 หมายใหม่ให้แก่ระบบการเมืองไทยหลายประการ เช่น เป็นการขยายฐานของระบบ
 การเมืองให้กว้างขึ้นจากเดิม เปิดทางให้หลายคนที่ไม่มีศักดิ์นาได้เข้ามามีตำแหน่ง
 อำนาจว่าสนาและลาภยศทางการเมือง และความพยายามครั้งนี้ยังเป็นเสมือนสัญญาณ
 บอกเหตุระหว่างเจ้า-ขุนนางและไพร่ฟ้า ว่าต่อแต่นั้นไปจะปกครองกันอย่างประชาธิปไตย
 จะให้สิทธิให้เสียงโดยเสมอภาคทั่วหน้ากัน แต่อย่างไรก็ตามถนนประชาธิปไตย

^๑ คุรายละ เอียดใน รัชชอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง
 (พระนคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒๕-๑๓๐.

^๒ Lucian W. Pye, South East Asia's Political System
 (New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1967), p.20 "...no south east
 'asia government ever succeeded in establishing a stable system of
 administration..."

ของเราก็แค่ลงทุกขณะตามกาลเวลาที่ผ่านไป จนผู้ปกครองและผู้ใฝ่ปกครองไม่สามารถจะผ่านไปด้วยกันได้ กล่าวคือภายหลังการปฏิวัติบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่สามารถจะควบคุมผลของการปฏิวัติให้อยู่ในวิถีทางที่สมควรได้ ปรากฏการณ์เลวร้ายต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นกับระบบประชาธิปไตยใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่า ถ้ามหากการ เมืองไทยในช่วงแรกภายหลังการปฏิวัติไม่เลวร้ายถึงขนาดนั้น ระบอบประชาธิปไตยของเราก็คงจะไม่เป็นเพียงประชาธิปไตยตามตัวหนังสือเท่านั้น^๒

จากหลัก ๖ ประการ ซึ่งคณะราษฎรอ้างว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่กระทำการปฏิวัตินั้น มีความสำคัญอยู่ประการหนึ่งที่จะให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้เป็นเจ้าของอำนาจ อธิปไตยได้มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง และแต่ละบุคคลได้มีสิทธิเสรีภาพ มีความเสมอภาคและมีภราดรภาพตามระบอบประชาธิปไตยซึ่ง เป็นการปกครองของราษฎรโดยราษฎร และเพื่อราษฎร ฉะนั้นจึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว เรียกว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕^๓ ขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรก และเป็นการเริ่มต้นของการจัดระบบการบริหารราชการแผ่นดินตามระบอบการปกครองใหม่ ทั้งนี้เพราะว่า โดยหลักการแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นกำหนดระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเหล่านี้ต่อกันและกัน รัฐธรรมนูญจะกำหนดรูปและองค์ประกอบของรัฐ รวมทั้งขอบเขต

^๑ คือการยุบสภาของพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ เป็นต้น

^๒ สุทัศน์ นำนุสสุขสันต์, "พฤติกรรมและความขัดแย้งของการเมืองภายหลัง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕," วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๔ เล่มที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๑๗-มิถุนายน ๒๕๑๘), หน้า ๒.

^๓ หลวงนรกิจบริหาร, คำบรรยายการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑๕๘.

แห่งสิทธิและหน้าที่ของรัฐบาล ของประชาชนพลเมือง ซึ่งจะทำให้เราทราบได้ว่า รัฐประเทศใดจะให้ประมุขของรัฐมีอำนาจหน้าที่เพียงใด อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการมีอยู่ประการใด อย่างไร มีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวกันอย่างไร ซึ่งย่อมจะเกี่ยวโยงไปถึงระบบหรือวิธีการบริหาร ตลอดจนกลไกในการบริหารด้วย

ภายหลังจากที่คณะปฏิวัติ หรือคณะราษฎรได้ยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แล้ว ต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้เข้ารูปกับระบอบการปกครองประชาธิปไตยตามความเหมาะสม โดยที่การปฏิวัติเป็นผลให้อำนาจในการปกครอง หรือการบริหารบ้านเมืองตกอยู่กับคณะปฏิวัติซึ่งมีอำนาจที่จะปกครองราษฎรและบังคับบัญชาข้าราชการของรัฐได้ จึงสมควรจะได้พิจารณาองค์ประกอบแห่งอำนาจในระบอบใหม่ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ผู้นำ

ลักษณะและองค์ประกอบสำคัญของผู้นำไทยจากงานวิจัยของดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ พบว่า ผู้นำไทยมีลักษณะประกอบด้วยทหารและข้าราชการพลเรือนซึ่งหมายความว่าผู้นำมาจากทหารและพลเรือน เป็นเรื่องยากที่คนภายนอกสองวงการอาชีพนี้จะสามารถก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำสูงสุดได้ อย่างไรก็ตามลักษณะผู้นำข้าราชการทหารและพลเรือนนี้จะปรากฏการณ์ของสมัยหลัง พ.ศ. ๒๕๓๕ มากกว่าในสมัยของสมบูรณาญาสิทธิราชย์^๒ และนับตั้งแต่ได้มีการปฏิรูป พ.ศ. ๒๕๓๕ ในรัชสมัยของ

^๑ หลวงนรกิจบริหาร, คำบรรยายการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑๕๔.

^๒ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์ไทย," วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ (พฤษภาคม, ๒๕๑๗), ๕๕.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว มักถือกันว่าเป็นเปลี่ยนโฉมหน้าทางการ เมืองของไทยใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยนั้น ลัทธิอาณานิคมตะวันตกได้ปรากฏตัวให้เห็นได้ชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยคุกคามจากอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งกลายเป็นผลกระทบในทางด้านการศึกษาของผู้นำไทย เพื่อที่จะตอบโต้กับอิทธิพลนี้ผู้นำไทยยอมรับการศึกษาระบบตะวันตกและจัดส่งบุตรหลานไปศึกษาในต่างประเทศในที่สุด การศึกษาในต่างประเทศนี้ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับผู้นำไทยในระยะหลังต่อมา เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๕ เป็นลำดับมาจะพบว่าราชวงศ์เริ่มมีอำนาจสูงสุดและอาจจะถือได้ว่าเป็นสมัยแห่งอำนาจสุดขีดของ เจ้านายบรมฉัตรกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๕ กล่าวคือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๗๕ บรรดาเสนาบดีจะมาจากราชวงศ์ บางครั้งก็เป็นเจ้านายที่เป็นพระญาติสนิทของพระเจ้าแผ่นดิน คือพระเจ้าอนงยาเซอ (อาจจะต่างพระมารดา) หรือพระโอรส บางครั้งก็เป็นพระญาติห่าง ๆ เสนาบดีจำนวนน้อยที่มาจากตระกูลขุนนาง ส่วนสามัญชนเป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุดของคณะ เสนาบดีกึ่งการางแสดงพื้นเพเดิมของเสนาบดีในช่วงระยะเวลา ๔๐ ปีดังนี้

ตารางที่ ๑

พื้นเพของเสนาบดี พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๗๕

ราชวงศ์	๓๕	คน
ขุนนาง	๗	คน
สามัญชน	๓	คน
รวม	๔๕	คน

ที่มา: ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์ไทย," วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ (พฤษภาคม, ๒๕๑๓), ๕๘.

* เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ลักษณะโครงสร้างของสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๗๕ นั้น ผู้นำไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่วนใหญ่เป็นพวกราชวงศ์ทั้งสิ้น ครั้นภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วลักษณะผู้นำกลับเปลี่ยนแปลงไปอย่างตรงกันข้าม สามัญชนเข้าสวมตำแหน่งแทนราชวงศ์เกือบทั้งหมดทั้งนี้เพราะว่าผู้นำรุ่นใหม่ที่เขา มาหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้เป็นผลผลิตจากการปฏิรูปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวในด้านการศึกษา การตั้งโรงเรียนและชักนำคนจำนวนมากเข้ามาในวง ราชการทำให้มีคนอีกรุ่นจากครอบครัวสามัญชนและขุนนางผู้น้อยได้เข้ารับการศึกษา เช่น จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนนายทหารบก (จ.ป.ร.) โรงเรียน ข้าราชการพลเรือนเหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้คนที่มิใช่เชื้อพระวงศ์หรือขุนนางชั้นสูง เข้ามามีบทบาทในการปกครองเป็นครั้งแรก หรืออีกนัยหนึ่งคือคนที่อยู่ไกลปืนเที่ยงได้ เข้ามาสู่วงการภายใน การเริ่มให้ทุนการศึกษาที่เป็นเครื่องช่วยกระตุ้นให้คนเข้ามา มากขึ้นด้วย และจากผลการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวแล้วได้สร้างสามัญชนรุ่นใหม่ให้ เริ่มมีบทบาทในทางการเมืองไทยมากขึ้นในระยะเปลี่ยนแปลงการปกครอง และภาย หลังที่เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจึงพิจารณาได้จากตารางที่ ๒ นี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

ตารางที่ ๒

พื้นเพของเสนาบดี - รัฐมนตรี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๒

ราชวงศ์	๗	คน
ขุนนาง	๒๓	คน
สามัญชน	๑๑	คน
ไม่ทราบ	๒๙	คน
รวม	๖๐	คน

ที่มา: ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, "ผู้นำแต่ละรุ่นในประวัติศาสตร์," วารสาร
ประวัติศาสตร์ ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ (พฤษภาคม, ๒๕๑๓), ๑๐๒.

จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างของผู้นำไทยในอดีตคือตั้งแต่ช่วงแห่งการปฏิรูปสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พ.ศ. ๒๔๓๕ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จะเห็นว่าผู้ที่กุมอำนาจในการเมืองส่วนใหญ่เป็นพวกราชวงศ์แทบทั้งสิ้นสืบต่อกันมาโดยตลอดจนอาจสรุปได้ว่า อำนาจของพระราชวงศ์ในการเมืองมีมากขึ้นจนสูงสุดในระยะ พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๗๕ และการปฏิวัติจึง เป็นการตัดทอนอำนาจของพระราชวงศ์ทางการเมืองโดยสิ้นเชิงทันที เหตุการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้เกิดปฏิกิริยาโต้กลับจากพระราชวงศ์ที่สูญเสียอำนาจจนกลายเป็นวิกฤตการณ์ที่กระทบกระทั่งกัน เสมอมาโดยตลอด

ได้กล่าวแล้วว่าผู้ก่อการปฏิวัติ หรือคณะราษฎรนั้นเมื่อก้าวโดยสภาพข้อเท็จจริงแล้ว เป็นเพียงบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้เรียนรู้ลักษณะการปกครองในรูปแบบเดิม เป็นคณะบุคคลรุ่นใหม่ที่มีส่วนใหญ่นับได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก มีทัศนะประชาธิปไตยตะวันตก จึงดำเนินการตามนโยบายทางการเมืองแบบยุโรปตะวันตก ซึ่งเห็นได้จากหลักการสำคัญที่นำมาสวมแทนรูปการปกครองในแบบเก่านั้น มีลักษณะคล้ายสังคมนิยมของยุโรปด้วย ข้อที่น่าพิจารณาลักษณะของกลุ่มบุคคลดังกล่าวก็คือ เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทาง

ฐานะที่อยู่แล้ว และมาจากครอบครัวชนชั้นกลางมาก่อน ลักษณะ เช่นนี้เป็นลักษณะโดยทั่วไปของผู้นำทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ แถบเอเชียอาคเนย์ และโดยเฉพาะ การได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกทำให้สถานภาพในสังคมมีความสำคัญยิ่งกว่าความสามารถในอาชีพที่คนทำอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าลักษณะดังกล่าวจะมีส่วนช่วยอย่างมากในการรวมเอาผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลายฝ่ายก่อตั้งขึ้นเป็นคณะราษฎรในครั้งนั้น แต่การเข้าร่วมของฝ่ายทหาร นั้นมีเหตุส่วนใหญ่มาจากความผิดหวังในสภาพการณ์ของทหารเอง และการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายทหารเข้าร่วมการปฏิวัติ เพราะฉะนั้นในระยะต่อมาจึงเกิดการแตกแยกกันขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปถึงพื้นฐานของคณะราษฎร เป็นเบื้องต้น ถ้าจะกล่าวว่าบุคคลในคณะราษฎร ไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันอย่างแท้จริง และ เป็นไปในลักษณะที่ลึกซึ่งสมกับเป็นนักปฏิวัติก็คงจะไม่ผิดนัก บุคคลสำคัญคนหนึ่ง ในคณะราษฎร เองคือ นายประยูร ภมรมนตรี ก็ยอมรับว่าคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับลัทธิการเมืองใดทั้งสิ้น เพียงแต่จะมุ่งสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มี

^๑ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕ ในชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ (บรรณาธิการ) สังวัตการ เมือง (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๕๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^๓ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวในหนังสืออุดมการณ์ทางการเมืองว่า "ในบรรดานักศึกษาไทยในยุโรปที่ร่วมคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์อันแน่นอน" ในชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง (พระนคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

รัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองเท่านั้น ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในคณะ
 ราษฎรก็เป็นไปอย่างหลวม ๆ ฝ่ายพลเรือนบางกลุ่มไม่เคยรู้จักกันด้วยซ้ำไปก็มี ทุก
 คนเขามารวมคณะ กันก็ด้วยเล็งเห็นความบกพร่องของระบอบเก่าร่วมกันเท่านั้นเอง
 สำหรับฝ่ายทหารสาเหตุใหญ่ก็เพราะความฉิบหวังในสภาพการดำรงชีพแล้ว คณะ
 ราษฎรก็ได้แยกออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนรุ่นใหม่ นำโดย
 นายปรีดี พนมยงค์ และอีกพวกหนึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษนิยม ประกอบด้วยนายทหารบก
 และทหาร เรือนำโดยพระยาพลพลพยุหเสนา กลุ่มอนุรักษนิยมยังคงเชื่อมั่นในสถาบัน
 กษัตริย์และเชื่อว่าจำเป็นต้องมีกษัตริย์ที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการสร้าง
 เสถียรภาพทางการเมือง นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มอนุรักษนิยมบางคน เช่น พระยาทรงสุรเดช
 ก็ยังไม่ศรัทธาและเชื่อถือในความสามารถของกลุ่มหนุ่มอีกด้วย พระประศาสน์พิทยายุทธ
 พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ ต่างเล่าว่าผู้คิดการปฏิวัตินั้นมีการติดต่อกันไม่
 ก็ครั้งและด้วยความยากลำบาก ในระยะใกล้วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ผู้ก่อการแต่
 ละกลุ่มก็ยังไม่รู้ว่าใครบางที่จะทำการร่วมกัน กลุ่มนักเรียนนอก กับกลุ่มนักเรียนในได้
 พบกันครั้งแรกก่อนปฏิวัติราว ๔ เดือนเท่านั้น เมื่อคณะราษฎรมิได้เรียนรู้ถึงความยาก
 ลำบาก ความขมขื่น และการร่วมเป็นร่วมตายกันอย่างแท้จริง การแตกแยกก็ย่อม
 เกิดขึ้นได้ง่ายเพราะนอกเหนือจากความขัดแย้งในอุดมการณ์แล้ว ยังมีสาเหตุจากการ
 ถืออาวุธ ความหวาดระแวงไม่ไว้ใจกันอีกด้วย ความไม่พร้อมของคณะราษฎรนี้เอง
 ทำให้ขาดแผนงานว่าหลังการปฏิวัติสำเร็จแล้วจะทำอะไร และจะทำอย่างไร ดังนั้น
 ปฏิบัติการภายหลังวันปฏิวัติจึงเป็นไปแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขาดการวางแผนในหลัก
 การต่าง ๆ สมาชิกทุกคนยังไม่มีความเห็นพ้องกัน เมื่อนำหลักการนั้น ๆ มาใช้ก็จึง
 แต่จะสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้น ดังเห็นได้จากร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับแรก
 เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว ๒๔๗๕ แล้ว คณะราษฎรก็ได้จัดให้มีรัฐบาลใหม่ขึ้นตามความในรัฐธรรมนูญ โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร หรือหัวหน้าฝ่ายบริหารนั้นเอง การที่คณะราษฎรเชิญตัวพระยามโนปกรณนิติธาดามาเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารครั้งนี้ก็เป็นด้วยเหตุผลที่ว่า ในช่วงนั้นไม่มีผู้มีอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง ปัญญาชนของไทยกับผู้มีอำนาจทางการเมือง เริ่มแตกแยกออกเป็น ๒ พวก ผิดกับในระยะก่อนการปฏิวัติ ซึ่งปัญญาชนกับผู้มีอำนาจทางการเมืองจะรวมอยู่ในคนกลุ่มเดียวกัน เหตุเช่นนี้ทำให้เกิดช่องว่างทางการเมืองขึ้น คณะรัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดาประกอบด้วยคน ๒ กลุ่ม คือกลุ่มข้าราชการศักดินารุ่นเก่ากับกลุ่มขุนนางใหม่ที่มีหัวก้าวหน้า คนทั้งสองกลุ่มนี้ถูกบังคับให้เข้ามาทำงานร่วมกันโดยภาวะจำเป็น มิได้มีความเห็นในเรื่องการใช้อำนาจทางการเมืองร่วมกันเลย

พิจารณาเหตุผลสำคัญที่คณะราษฎรเชิญพระยามโนปกรณนิติธาดาเข้ามาเป็นหัวหน้ารัฐบาลในระยะแรกก็จะเห็นได้ว่าพระยามโนปกรณนิติธาดาได้รับการสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรีทั้ง ๆ ที่มีได้เป็นสมาชิกอยู่ในคณะราษฎรมาก่อน ก็เพราะคณะราษฎรหวังว่าพระยามโนปกรณนิติธาดาจะสามารถทำให้งานของคณะราษฎรในการบริหารประเทศดำเนินติดต่อกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ดำเนินไปได้อย่างดี ด้วยคิดว่าพระยามโนปกรณนิติธาดาจะเป็นผู้สามารถเชื่อมรอยร้าวระหว่างพระประมุขและคณะปฏิวัติให้เข้ากันได้^๒ ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จแต่ในระยะแรก ๆ เท่านั้น เหตุ

^๑ สัททันต์ นำพูลสุขสันต์, เรื่องเดิม, หน้า ๖.

^๒ สุภา กาเจอร์, "กบฏแมนฮัตตัน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต

แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๖) (อัครสำเนา), หน้า ๘.

ผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือความตองการให้รัฐบาลชุดใหม่ภายหลังการปฏิวัติได้รับการรับรองจากต่างประเทศ และเพื่อเป็นการขจัดปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการยอมรับฐานะของรัฐบาลใหม่จากนานาชาติด้วย

ต่อมาภายหลัง เมื่อได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกของประเทศแล้ว รัฐบาลใหม่ก็ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ๒๐ นาย ดังรายชื่อนามต่อไปนี้

รายชื่อคณะรัฐมนตรี

๑. พระยามโนปกรณนิติธาดา	นายกรัฐมนตรีและ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
๒. นายพลเรือโทพระยาราชวังสัน	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๓. พระยาศรีวิศาลวาจา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๔. เจ้าพระยาวางสานุประพัทธ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรพาณิชย์
๕. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

^๑ Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle...,

๖. พระยาจาแสนยบคีศรีบริบาล	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๗. พระยาเทพวิฑูรพหุศุรดาบตี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๘. นายพลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธ	เป็นรัฐมนตรี
๙. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา	เป็นรัฐมนตรี
๑๐. นายพันเอกพระยาทรงสุร เกษ	เป็นรัฐมนตรี
๑๑. นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์	เป็นรัฐมนตรี
๑๒. พระยาประมวญวิชาพูล	เป็นรัฐมนตรี
๑๓. นายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ	เป็นรัฐมนตรี
๑๔. หลวงประดิษฐมนูธรรม	เป็นรัฐมนตรี
๑๕. นายนาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรี
๑๖. นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรี
๑๗. หลวง เกษสหกรณ์	เป็นรัฐมนตรี
๑๘. นายประยูร ภมรมนตรี	เป็นรัฐมนตรี
๑๙. นายแนบ พหลโยธิน	เป็นรัฐมนตรี
๒๐. นายทัฬหพานุกรม	เป็นรัฐมนตรี

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทย..., หน้า ๘๖.

จะเห็นว่าคณะรัฐมนตรีใหม่ทั้ง ๒๐ นายนั้น เป็นการรวมเอาบุคคลสองกลุ่มเข้ามารวมกิจกรรมในทางการเมือง เขาคายกัน คือกลุ่มข้าราชการรุ่นเก๋าอันเป็นกลุ่มอนุรักษนิยมที่ยังยึดมั่นอยู่ในพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นผู้นำ ส่วนกลุ่มหลังนั้นเป็นกลุ่มข้าราชการหัวก้าวหน้ารุ่นใหม่ซึ่งเป็นการรวมตัวกันระหว่างทหารและพลเรือน โดยฝ่ายทหารมีพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำ ส่วนฝ่ายพลเรือนนั้นมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลทั้งสองนี้ต่างก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในคณะราษฎร ในฐานะที่พระยาพลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้ากลุ่มคณะราษฎร และเป็นผู้คุมกำลังทหาร ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ นั้นเป็นแม่ทัพของคณะราษฎร ดังนั้นอำนาจในการปกครองประเทศในระยะนี้จึงเป็นการถ่วงดุลย์กันไปในตัวระหว่างทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ลักษณะเช่นนี้เป็นไปได้ไม่นาน ความแตกแยกกันในแนวความคิดก็ถึงจุดแตกหัก เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเข้าสู่สภา เพื่อดำเนินการตามสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชนในแถลงการณ์ข้อที่ ๓ ที่ว่า "จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรออกหางาน" หากแต่เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นหลักการผสมระหว่างลัทธิสังคมนิยม เสรีนิยม และแบบสหกรณ์ ซึ่งได้กลายเป็นจุดแห่งความแตกแยกในแนวความคิดทั้งในสภามุแทนราษฎร และในคณะรัฐมนตรีจนไม่อาจจะประนีประนอมกันได้ ความแตกร้าวระหว่างฝ่ายบริหาร กับฝ่ายนิติบัญญัติในเวลาต่อมาได้เป็นแรงผลักดันให้กลุ่มผู้นำฝ่ายอนุรักษนิยมรวมตัวกับกษัตริย์อย่างเห็นได้ชัด ในการตอบโต้

Thawatt Mekarapong, History of the Thai Revolution

(Bangkok : Chalermmit, 1972), p.140.

กลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ จนในที่สุดนายปรีดี ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์และ
ต้องออกนอกประเทศไปในระยะหนึ่งด้วยเหตุผลว่า "... เพื่อให้ไปศึกษาวิชาการ
เพิ่มเติมในประเทศฝรั่งเศส..."

ในระยะต่อมาที่พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีได้บริหารราชการ
แผ่นดินภายหลังการแตกแยกทางความคิดเกี่ยวกับเค้าโครงเศรษฐกิจดังกล่าวแล้ว ความ
กินแหนงกลางแคลงใจระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดากับคณะปฏิวัติก็รุนแรงยิ่งขึ้น
ประจวบกับการแตกแยกกันภายในคณะราษฎรเอง จึงแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย ซึงคี ซึงเคน
กัน และเนื่องด้วยพระยามโนปกรณนิติธาดาเองมิได้ร่วมในคณะราษฎร จึงไม่อาจปรับ
ปรุงสถานการณ์ให้กลับคืนได้ เพราะขาดทั้งอิทธิพลส่วนตัวต่อคณะราษฎร และ
กำลังทหาร เป็นฐานอำนาจตั้ง เช่นคณะราษฎร พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงต้องหา
กำลังสนับสนุนฐานะของรัฐบาลของตน โดยเอนเอียงมาทางท่านพระยาทรงสุรเดช
ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งมีนโยบายล้ม
ล้างอิทธิพลของพระยาพหลพลพยุหเสนาที่หลวงพิบูลสงครามผ่านทางพระยามโนปกรณ
นิติธาดาเช่นกัน^๒ สาเหตุแห่งความขัดแย้งที่สำคัญระหว่างพระยาทรงสุรเดชกับพระ
ยาพหลพลพยุหเสนา ก็คือ พระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการมี
คำริจะดำเนินการเปลี่ยนแปลงโครงการของกองทัพบกโดย ยุบกองทัพ ยุบกองพล
... เลิกโรงเรียนเสนาธิการทหารบกและให้เลิกตำราเรียนวิชาทหารทั้งสิ้น เพราะลา
สมัยไม่ไค้ความ^๓ แต่ความคิดในเรื่องนี้เคยมีการหารือกันก่อนการปฏิวัติและให้คำมั่น

^๑ Virginia Thompson, Thailand: The New Siam (New York: Paragon Book Reprint Corporation, 1967), p.73.

^๒ สุภา กาเตอร์, กบฏแมนฮัตตัน, หน้า ๕.

^๓ อ.พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร: โรงพิมพ์มนตรี, ๒๕๑๘), หน้า ๑๓๗.

สัญญาประนีประนอมกันแล้ว ครั้นต่อมาภายหลังกลับรื้อฟื้นขึ้นมาอีก ซึ่งหลวงพิบูลสงครามถึงกับปรารภกับนายประยูร ภมรมนตรีว่า พระยาทรงสุรเดชเคยรับปากแล้วไม่รักษาคำพูด ส่วนในเรื่องพระยาพลพลพยุหเสนา นั้น มีเรื่องเล่าว่าวันหนึ่งระหว่างที่มีการประชุม พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ลงไปปรับแขกชั้นล่างได้ผ่านทหารยามไป เสรีฯ ระวังแล้วจะกลับขึ้นไปข้างบนทหารยามคนนั้นได้ทำท่าเตรียมแทงไม่ยอมให้ขึ้น จนต้องร้องเรียกพระยาทรงสุรเดชออกมา เหตุการณ์เช่นนี้ย่อมสร้างความไม่พอใจแก่กัน และก่อให้เกิดความบาดหมางใจขึ้นกับบุคคลทั้งสอง ครั้นต่อมา พระยาทรงสุรเดชจะย้ายหลวงพิบูลสงครามจากเหล่าทหารปืนใหญ่ให้ไปอยู่ในตำแหน่งผู้ช่วยพลรบ หลวงพิบูลสงครามได้ไปขอทราบเหตุผล แต่ทหารยามได้เอาความไปเล่ากันไว้ ขณะนั้นพระยาทรงสุรเดชก็อยู่ที่นั่นด้วย ได้มีผู้คัดค้านการที่จะย้ายหลวงพิบูลสงครามจึงกระทำไม่สำเร็จ ส่วนนายทหารที่เป็นพวกของหลวงพิบูลสงครามก็ถูกบรรจุในตำแหน่งที่ไม่ได้ควบคุมกำลังทหาร และย้ายไปที่อื่นแล้วให้นายทหารที่เป็นพวกของพระยาทรงสุรเดชบรรจุควบคุมแทน การกระทำเช่นนี้แสดงว่าพระยาทรงสุรเดชกับพวกจะคุมอำนาจทหารไว้อย่างเด็ดขาด

การแตกแยกของบรรดาผู้นำในคณะราษฎร โดยเฉพาะฝ่ายทหาร ดังได้กล่าวแล้วนั้น จึงเป็นโอกาสดี และเป็นการสร้างฐานอำนาจให้แก่พระยามโนปกรณนิติธาดา มากขึ้น โดยเฉพาะ เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดาได้รับการสนับสนุนจากพระยาทรงสุรเดช และพระยาฤทธิอัคเนย์^๓ สองผู้นำฝ่ายทหาร จากคณะราษฎร ย่อมเป็น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

^๒ อ. พิบูลสงคราม, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

การเพียงพอให้พระยามโนปกรณนิติธาดาดำเนินนโยบายของตนต่อไปอย่างเต็มที่ เช่น ออกคำสั่งห้ามข้าราชการทั้งทหารพลเรือนรวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าเป็นสมาชิกสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง จึงยิ่งก่อความไม่พึงพอใจแก่คณะราษฎรและผู้นิยมคณะราษฎรมากขึ้น ผลจากความแตกแยกขัดแย้งกันระหว่างรัฐบาลกับคณะราษฎรนั้นได้แผ่ขยายเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ได้มีการอภิปรายโต้เถียงกันอย่างรุนแรง ในการพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณปี ๒๔๗๖ ปรากฏว่า มีสมาชิกสภาผู้แทนบางคนได้พักอาวูรเป็นเข้าไปในที่ประชุมด้วย เป็นปฏิกริยาคุกคามรัฐสภา รัฐบาลจึงสั่งให้ทหารตรวจคนอาวูรจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อนเข้าประชุม แม่ประธานสภาผู้ถูกคนควย บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรู้สึกไม่พอใจเพราะเห็นว่ารัฐบาลทำการเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่และเป็นการหลู่เกียรติของสภาอันเป็นสถาบันสูงสุดของชาติโดยตรง จึงได้ทำการอภิปรายโจมตีพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีอย่างรุนแรง ทั้งนี้ในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณนิติธาดาในนามรัฐบาลจึงประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา^๒ พร้อมกันนี้ก็ออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๗๖ เพื่อขจัดเสี้ยนหนามของรัฐบาลด้วย การยุบสภาในครั้งนี้ถือว่าเป็นชัยชนะอย่างชัดเจนของฝ่ายอนุรักษนิยมในการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกับกลุ่มหนุ่มก้าวหน้า^๓

^๑ สัทสัน นำพูนสุขสันต์, พฤศจิกายนและความขัดแย้ง..., หน้า ๕.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๐ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖, หน้า ๗๔-๗๕.

^๓ Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle..., p.37. "...By the end of April 1933, the older conservative faction was clearly victorious in its power struggle with the young radicals..."

รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดายังคงบริหารประเทศเรื่อยมาจนถึงวันที่ ๒๐ มิถุนายน คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งอันประกอบด้วยคณะทหารบก ทหารเรือและพลเรือน ซึ่งมีพระยาพลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงศุภชลาศัย เป็นหัวหน้า ได้ร่วมมือกันยึดอำนาจจากพระยามโนปกรณนิติธาดาด้วยเหตุผลว่า คณะทหารบก ทหารเรือและพลเรือน ได้พิจารณาแล้วโดยองเห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินเท่าที่รัฐมนตรีได้ปฏิบัติมานั้น มีแต่จะนำไปประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของพวกเรา คำเนินไปสู่ความหายนะในที่สุดเป็นที่ยิ่งแท้ การยึดอำนาจของกลุ่มทหารในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการ ขจัดอำนาจของกลุ่มอนุรักษ์นิยมแล้ว ยัง เป็นสัญญาณที่ชี้ให้เห็นบทบาทใหม่ที่สำคัญของกลุ่มทหารในกลุ่มคณะราษฎร และ เป็นการหยั่งรากลึกลงไปอีกชั้นหนึ่งของกลุ่มทหารในระบบการเมืองไทย

รัฐบาลใหม่ของคณะรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ นี้ มีพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำ โดยมีอำนาจทางทหารอยู่เบื้องหลัง กล่าวได้ว่าลักษณะเช่นนี้ของรัฐบาล ตั้งอยู่บนความสมคูลย์ทางอำนาจของกลุ่มทหารและข้าราชการพลเรือนโดยแท้ ระเบียบนี้เองที่อำนาจทางการทหารได้ เปลี่ยนมือจากกลุ่มพระยาพลพลพยุหเสนามาสู่กลุ่มของทัม เอกหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการรัฐประหารตนเองใน พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พระยาพลพลพยุหเสนาได้แถลงในวันเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๒๒ มิถุนายนว่า "...เพื่อความสงบเรียบร้อยในระยะหัวเลี้ยวหัวตอกจะขอรับตำแหน่งไปเพียง ๑๐ วัน หรือ ๑๕ วัน..."^๓

ครั้นเมื่อบริหารประเทศจนใกล้จะครบกำหนด ๑๕ วันแล้ว พระยาพลพลพยุหเสนาได้มีหนังสือกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตลาออกจากตำแหน่งด้วยเหตุผลว่า

^๑ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทย..., หน้า ๖๕.

^๒ ทรงยศ แวหงษ์, "ทหารไทย," จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (เมษายน, ๒๕๑๘), หน้า ๔๘.

^๓ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, เรื่องเดิม, หน้า ๓๓.

"...บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าต้องทำหน้าที่เป็นผู้ราชการทหารบกอยู่ ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกตามวิธีจักรกระทรวงกลาโหมปัจจุบันนี้มีภาระต้องปฏิบัติมากกว่าเป็นแม่ทัพในสมัยเดิมมาก และข้าพระพุทธเจ้าเห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีเวลาทำการ เกี่ยวแก่ทางปกครองและทางวิทยาการฝ่ายทหารให้เป็นลำดับเป็นขั้นเมื่อต้องมีการระ ๒ อย่างในเวลาเดียวกันย่อมทวงหนาทะวงหลัง เหลือที่จะจัดการอันใดใหญ่ยิ่ง เกิดผลสมบูรณ์ได้ และอีกประการหนึ่ง เมื่อมาระลึกว่าข้าพระพุทธเจ้า เป็นผู้ราชการทหารบกควยและ เป็นนายกรัฐมนตรีควยดังนี้ ก็ยังไม่เป็นการบังควร เป็นที่นาครหา และเป็นที่น่าสงสัยทั้งไทยและต่างประเทศ การจะกลายเป็นว่าสยามดำเนินการปกครองโดยใช้อำนาจทหารมีรัฐธรรมนูญไว้บังคับหน้าจะเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศในใตฝ่าละอองธุลีพระบาทควย..."

ในการนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบแก่พระยาพหลพลพยุหเสนาดังนี้

"ที่ ก.๒/๒๔๗๖

สวนไกลกังวล หัวหิน

วันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖

ถึงพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี

ตามหนังสือของท่านลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ขออนุญาตลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยอ้างเหตุผลหลายประการนั้นได้รับทราบแล้ว ข้าพเจ้าขอชี้แจงตอบดังต่อไปนี้

๑. ที่ท่านว่าหย่อนความรู้ในทางกฎหมายและการเมือง ไม่สันทัดจัดเจนพอที่จะเป็นผู้นำประเทศชาติใหม่บรรลุอันดั้นนั้น หาใช่เป็นการสำคัญแท้ไม่ เพราะท่านก็ได้มีที่ปรึกษาและรัฐมนตรีผู้ทรงวิทยาคุณในทางนี้ช่วยเหลือแนะนำอยู่แล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่า คุณสมบัติอันสำคัญยิ่งของนายกรัฐมนตรีก็คือ เป็นผู้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

ของประชาชนพลเมือง และ เป็นผู้ที่สามารถยึดเหนี่ยวนำใจคนทั้งหลายประสานสามัคคี
พร้อมเพรียงกัน ช่วยให้ราชการดำเนินไปด้วยดีปราศจากอุปสรรคเป็นประโยชน์ถึงสาม
แก่ชาติบ้านเมือง ในเวลานี้คงจะหาผู้ใดนอกจากตัวท่านที่จะบริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว
มานี้ยากนัก

๒. ที่ท่านว่าต้องทำหน้าที่ผู้บัญชาการทหารบก มีภาระกิจต้องกระทำมากอยู่
แล้ว เมื่อต้องมีตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้มีภาระเพิ่มมากขึ้นนั้น
ข้าพเจ้าก็เห็นใจท่านอยู่ แต่เห็นว่าในทางทหารท่านมีผู้ช่วยที่มีความรู้ความชำนาญใน
วิชาทหารหลายคน พอจะแบ่งภาระของท่านไม่ถึงแก่เหลื่อปากว่าแรงนัก

๓. ที่ท่านวิตกว่า การที่มีตำแหน่ง เป็นนายกรัฐมนตรี และ ผู้บัญชาการทหารบก
จะทำให้คนทั้งหลายครหาได้ว่า ประเทศสยามปกครองโดยอำนาจทหารนั้น ข้าพเจ้า
เห็นว่ายังไม่ควรวิตก เพราะเวลานี้ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดครหา หรือสงสัยไปในทางนั้น
เลย แม้แต่พวกหนังสือพิมพ์ซึ่งถือว่าเป็นปากเสียงของประชาชนและ ซึ่งในเวลาที่มีอิสร
ภาพ และ เสรีภาพในการพูดยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนก็ไม่ปรากฏว่ามีเสียงระแวงในทางนี้เลย

๔. ที่ท่านว่าโลกลาวแก่ผู้แทนราษฎรในสภาและหนังสือพิมพ์ว่าท่านจะรับคำ
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพียง ๑๐-๑๕ วันนั้น ท่านก็ได้มีหนังสือมาขอลาออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีจริงตามที่กล่าวไว้แล้ว เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าท่านจะรับตำแหน่งนายก
รัฐมนตรีต่อไปโดยคำขอร้องของข้าพเจ้า ก็ไม่ได้ชื่อว่าท่านเสียสัตย์แต่อย่างใด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ข้าพเจ้าเห็นว่ายังไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่ท่าน
จะต้องลาออก จึงมีความเสียใจที่อนุญาตไม่ได้ และ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ความเรียบร้อย
ของชาติบ้านเมืองอันเป็นที่รักยิ่งของเรา ข้าพเจ้าขอร้องให้ท่านอยู่ในตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีสืบไปก่อน

(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก ป.ร."

พร้อมกันนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีลายพระราชนัดเกล้าฯ ไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรด้วย เนื้อหาส่วนใหญ่ก็เช่นเดียวกันกับลายพระราชนัดเกล้าฯ ที่มีไปถึงพระยาพลพลพยุหเสนา โดยที่พระองค์ขอให้พระยาพลพลพยุหเสนาเป็น นายกรัฐมนตรีต่อไป และความตอนหนึ่งทรงตั้งเงื่อนไขผู้แทนราษฎรทั้งหลายว่า

"...ข้าพเจ้าใคร่ถือโอกาสตั้งเตือนสมาชิกทั้งหลายว่า ความประสงค์สำคัญของข้าพเจ้าในการที่ให้มีรัฐธรรมนูญ ก็เพื่อให้ราษฎรมีสิทธิ์ออกเสียง แสดงความประสงค์และทราบเรื่องนโยบายของรัฐบาล โดยเลือกผู้แทนเขาประชุมในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อมีรัฐธรรมนูญแล้วครั้งนี้ วิธีดำเนินการใดๆ ทางการเมือง ตลอดจนการ เปลี่ยนคณะรัฐบาลก็ควรจะเป็นไปตามกำหนดไว้ชัดในรัฐธรรมนูญจึงจะสมควรแก่ความปรารถนาอันดีของข้าพเจ้า..."^๑

การประชุมสภาผู้แทนในวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๗๕ ปรากฏว่าที่ประชุมได้ลงมติให้พระยาพลพลพยุหเสนาคงอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป รัฐบาลภายหลังการรัฐประหารแล้วจึงเป็นรัฐบาลของฝ่ายทหาร ในคณะราษฎร เข้ามามีอำนาจในทางการเมืองอย่างเต็มที่ และต่อมาเมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาเข้าบริหารประเทศแล้วก็ได้ติดต่อให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับสู่ประเทศไทย ซึ่งการเดินทางกลับของหลวงประดิษฐมนูธรรมในครั้งนั้น ค่อยมาโคกกลายเป็นชนวนอันหนึ่งที่ทำให้เกิดคณะกู้บ้านเมืองบวรเดชขึ้น ความบุคคลคณะนี้เกรงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะนำเอาโครงการ เศรษฐกิจมาใช้อีก^๒

ที่กล่าวมาโดยละเอียดนี้ จะพิจารณาได้ว่าลักษณะและบทบาทของบรรดาผู้นำทางการเมืองของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมีลักษณะที่แตกแยกซึ่งกันและกันโดยตลอดมา กลุ่มผู้นำเหล่านี้แม้จะมีความมุ่งมั่นร่วมกันในอันที่จะเปลี่ยนแปลง

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๔๗๕, สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๔, หน้า ๘๖.

^๒ สุทัศน์ น้าพูลสวัสดิ์,

พฤติกรรมและความขัดแย้ง..., หน้า ๕.

การปกครองของประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ตามความต้องการของคนมากเพียง
 โลกก็ตาม แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กลุ่มผู้นำเหล่านั้นต้องประสบกับ
 ปัญหาความแตกแยกกัน เกิดจากความแตกต่างของระดับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลในคณะราษฎร
 เอง ซึ่งแตกต่างกันทั้งอุดมการณ์และจุดมุ่งหมายประการแรก และในประการที่สองก็คือ
 ความผิดพลาดของคณะราษฎร เองในการ เชิญพระยามโนปกรณนิติธาดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
 ที่สืบทอดจากระบอบเดิม เข้ามาเป็นผู้ประสานรอยร้าวระหว่างกษัตริย์และคณะราษฎร แต่
 การดังกล่าวได้เป็นไปสมดังเจตนารมณ์ของคณะราษฎรไม่ เพราะพฤติกรรมในระยะต่อมา
 ของบุคคลผู้นำมาซึ่งความหวาดระแวงสงสัย และความแตกแยกของคณะราษฎร เองในที่สุด
 จนต้องทำการรัฐประหาร เป็นครั้งแรกภายใต้การปกครอง ระบอบใหม่ เพื่อคงไว้ซึ่ง
 สถานภาพและความปลอดภัยของคณะราษฎร เองด้วย

จะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้นำภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วนั้น
ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำ ๔ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ซึ่งนำโดยนายพันเอกพระยาพลพลพยุห
 เสนา ซึ่งต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งด้วย พันเอกพระยาพลพลพยุห เสนาจบ
 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากประเทศเยอรมัน มีตำแหน่งสูงสุด (ในบรรดาสา
 มัญชน) ในกองทัพบก และอยู่ภายใต้พระราชวงศ์ ซึ่งพันเอกพระยาพลพลพยุห เสนา
 เห็นว่ามีความรู้ทางทหารน้อยกว่าตน กลุ่มของพระยาพลพลพยุห เสนาเองถือเอาเกียรติ
 ภูมิของสถาบันทหารเป็นหลัก แต่เป้าประสงค์ของกลุ่มนี้ก็คือคนข้างจะจำกัดและ เป็นอนุรักษ์
 นิยมอยู่มาก

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่กลุ่มข้าราชการพลเรือนรุ่นเก่าในระบบเดิม ที่ยังมีความ
 ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์อย่างแน่นแฟ้น กลุ่มนี้มีลักษณะ เป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม
 มากที่สุด เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังของผู้นำกลุ่มที่สำคัญคือ พระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่ง
 สำเร็จการศึกษาทางกฎหมายจากประเทศอังกฤษ รับราชการอยู่ในกระทรวงยุติธรรม
 จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นกรรมาการองคมนตรี

คนหนึ่งก่อนการปฏิวัติ เป็นผู้มึนงงในด้านการรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์และเป็นคนตรง และโดยเหตุที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในทางนิติศาสตร์ มีลูกศิษย์มากและใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมาก คณะปฏิวัติจึงได้เชิญพระยามโนปกรณนิติศาสตราเป็นประธานกรรมการราษฎร ด้วยความหวังว่าจะเป็นผู้ที่ประสานงานและราชการทุกอย่างระหว่างคณะปฏิวัติกับพระเจ้าอยู่หัวได้เป็นอย่างดี แม้เมื่อคณะราษฎรเริ่มทำการปฏิวัติพระยามโนปกรณนิติศาสตร์ก็ได้แสดงการ คัดค้านหรือเห็นชอบด้วยแต่อย่างใด หากต่อมาภายหลังกลับปรากฏว่าทุกสิ่งที่คาดหวังไว้นั้นผิดหมด จนต้องกลายเป็นศัตรูกันไปที่สุดในที่สุด โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหารในคณะราษฎร คือ พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ จึงทำให้กลุ่มนี้มีฐานกำลังทางทหาร ในการ แสดงบทบาททางการเมืองได้อย่างเต็มที่ในระยะหนึ่งต่อมา

กลุ่มที่ ๓ ได้แก่กลุ่มข้าราชการพลเรือน ซึ่งนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ซึ่งสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาเอกทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยปารีส ประเทศฝรั่งเศส กลุ่มนี้ไม่พอใจในการผูกขาดตำแหน่งต่าง ๆ โดยพระญาติวงศ์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่ก็คือว่าการ เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเรื่อง ของอุดมการณ์ทางการเมืองด้วย กลุ่มพลเรือนเป็นกลุ่มที่เล็กมาก และได้รับการสนับสนุนจากบรรดาข้าราชการพลเรือน และกลุ่มทหารหนุ่ม ๆ น้อยมากเช่นกัน แต่ผู้นำของกลุ่มคือ นายปรีดี พนมยงค์ นั้น ได้กลายเป็นบุคคลสำคัญคือ เป็นสมองของคณะราษฎรภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว

กลุ่มที่ ๔ ได้แก่กลุ่มนายทหารรุ่นหนุ่ม จัดได้ว่ากลุ่มนี้มีอุดมการณ์คล้ายคลึงกับกลุ่มข้าราชการพลเรือน ในขณะที่เดียวกันก็มีความภาคภูมิใจต่อสถาบันทหาร เช่นเดียวกับกลุ่มทหารกลุ่มแรก บุคคลที่สำคัญที่สุดได้แก่ นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาทหารจากฝรั่งเศส ในระยะที่มีความแตกแยกภายในในกลุ่มผู้ก่อการเอง (ระยะ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๖) ระหว่างกลุ่มทหารและพลเรือน และอำนาจทางการเมืองก็ได้ตกอยู่กับทหาร กลุ่มนี้ตลอดมา

ผู้นำทั้งสี่กลุ่มดังกล่าวมานี้ แม้จะมีความคิดร่วมกันในเบื้องต้น แต่ระยะต่อมา ก็เกิดความขัดแย้ง แยกแยกกันจนไม่อาจจะประสาน อรรถาภิธาน ได้อีก กลายเป็นการต่อสู้กันทางการเมืองในที่สุด และกลุ่มผู้นำนี้ ก็แสดงบทบาทอิทธิพลของตนอันส่งผลกระทบต่อ ถึงระบบการเมืองในประเทศ เป็นอันมากในระยะต่อมา

๒.๒.๒ รัฐบาล

ภายหลังวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๙๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติการปฎิการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวที่พระราชทานแก่คณะราษฎรตามที่เสนอขอแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับแรกนี้กำหนดให้มีรัฐสภาเพียงสภาเดียวเรียกว่า สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลไม่มีอำนาจยุบสภา ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาด้วย และต้องให้สภาเป็นผู้เลือกรัฐมนตรีคนอื่น ๆ เมื่อนายกรัฐมนตรีเลือกแล้วต้องเสนอรายชื่อให้สภาอนุมัติก่อนจะเห็นว่า รัฐธรรมนูญกำหนดอำนาจให้แก่สภาผู้แทนราษฎร อย่างมากในการแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้นจำนวน ๙๐ นาย สภาผู้แทนได้เปิดประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๙๕ โดยพันเอกพระยาเทพพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร และผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้กล่าวมอบงานการปกครองแผ่นดินที่คณะราษฎร ได้ยึดไว้ให้แก่สภาผู้แทนราษฎร และโดยที่รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวได้ระบุไว้ในมาตรา ๓๓ ว่า ให้สภาเลือกทั้งสมาชิกในสภาผู้หนึ่งขึ้นเป็นประธานกรรมการ และให้เป็นผู้เป็นประธานนั้นเลือกสมาชิกในสภาอีก ๑๔ นาย เพื่อเป็นกรรมการ การเลือกนี้เมื่อได้รับความเห็นชอบของสภาแล้วให้ถือว่าผู้ได้รับเลือกเป็นกรรมการของสภา^๒ โดยนัยแห่งมาตรา ๓๓ นี้ เป็นผลให้มีรัฐบาลชุดแรกขึ้นมาบริหาร

^๑David A. Wilson, Politics in Thailand p. 150.

^๒รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ครั้งที่ ๑ หน้า ๑๑.

ราชการแผ่นดินสืบต่อจากคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

รัฐาตุกรแรกเป็นประกอบด้วยประธานคณะกรรมการราษฎร ๑ นาย และคณะกรรมการราษฎร อีก ๑๔ นาย ดังมีรายนามต่อไปนี้

คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๑

(๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕)

๑. มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณนิติธาดา	เป็นประธานกรรมการ ราษฎร
๒. นายพลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธ	เป็นกรรมการราษฎร
๓. มหาอำมาตย์ตรี พระยาตรีวิสารวาท	เป็นกรรมการราษฎร
๔. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา	เป็นกรรมการราษฎร
๕. นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช	เป็นกรรมการราษฎร
๖. นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์	เป็นกรรมการราษฎร
๗. อำมาตย์เอก พระยาประมวญวิจิธาพล	เป็นกรรมการราษฎร
๘. นายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ	เป็นกรรมการราษฎร
๙. นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม	เป็นกรรมการราษฎร
๑๐. นายนาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นกรรมการราษฎร
๑๑. อำมาตย์ตรีหลวงประคิษฐ์มนูธรรม	เป็นกรรมการราษฎร
๑๒. รองอำมาตย์เอกหลวง เกษสหกรณ์	เป็นกรรมการราษฎร
๑๓. รองอำมาตย์เอกควีน ลพานุกรม	เป็นกรรมการราษฎร
๑๔. นายร้อยโทประยูร ภมรมนตรี	เป็นกรรมการราษฎร
๑๕. นายแนบ พหลโยธิน	เป็นกรรมการราษฎร

๑ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ให้เปลี่ยนคำว่าคณะกรรมการราษฎร เป็นคณะรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการราษฎร เป็นนายกรัฐมนตรี และกรรมการราษฎร เป็นรัฐมนตรี

คณะรัฐบาลชุดนี้ได้เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึงวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ รวมเป็นเวลา ๕ เดือน ๑๑ วัน การบริหารงานราชการแผ่นดินของรัฐบาลชุดนี้ดำเนินตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร ผลงานสำคัญของรัฐบาลชุดนี้คือ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น โดยหลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า "...รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับนี้เป็นธรรมนูญชั่วคราว เพราะได้สร้างขึ้นด้วยเวลากระชั้นชิด อาจมีข้อบกพร่องใด จึงควรจะได้ตั้งผู้มีความรู้ความชำนาญตรวจแก้ไขเพิ่มเติมเสียใหม่ให้เรียบร้อยบริบูรณ์..."^๑

ที่ประชุมจึงมีมติให้ตั้งกรรมการจำนวน ๗ คน^๒ เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นดำเนินการต่อไป นอกจากงานนี้แล้วรัฐบาลชุดนี้ยังมุ่งไปในด้านการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจอันเฉยชืดหน่วงรัฐบาลอยู่ในขณะนั้น ซึ่งมาตรการส่วนใหญ่ในการแก้ไขเป็นไปในลักษณะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระยะสั้นเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐบาลเห็นว่าฐานะของชนเป็นเวลาช่วงสั้น และมีภารกิจสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรอยู่แล้ว จึงมิได้ริเริ่มงานด้านอื่น ๆ มากนัก อีกประการหนึ่งเมื่อพิจารณารายนามคณะรัฐบาลแล้วจึงจะเห็นว่า เป็นการรวมข้าราชการขุนนางรุ่นเก่า

^๑ ประเสริฐ บัณฑิตกุล, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า ๒๓.

^๒ รายชื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

๑. พระยามโนปกรณนิติธาดา
๒. พระยาเทพวิฑูร
๓. พระยามานวราชเสวี
๔. พระยานิติศาสตร์ไพศาล
๕. พระยาปริศานถุ เบ็ญจ
๖. หลวงประดิษฐมนูธรรม
๗. นายพันตรีหลวงสินาคโธธารักษ์

และบรรดาผู้ก่อการในคณะราษฎรมาร่วมคณะกัน จึงย่อมจะต้องมีลักษณะการ ประนีประนอม
 ระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่ที่คณะราษฎร เองก็ปรารถนาจะประสานรอยร้าวอันมีมาแต่การ
 ปกอำนาจ เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ระหว่างองค์พระประ
 มุขและพระราชวงศ์กับคณะราษฎร โดยให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นกษัตริย์ในการประ
 สานรอยร้าวในครั้งนั้น ซึ่งการนั้นก็เป็นที่พอใจโดยราบรื่นในระยะต้น ๆ ครั้นต่อมาความขัดแย้ง
 แยกแยกกันของบรรดาผู้นำในคณะราษฎร โดยเฉพาะฝ่ายทหารได้เป็นเหตุให้ฝ่ายอนุรักษ์
 นิยมเข้าแทรกแซง และฉกฉวยโอกาสนำไปสู่การตีกลับไปหาอดีต และการกำจัดคณะ
 ราษฎรให้พ้นเสียจากการเมืองในที่สุดด้วย กล่าวคือ ภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐ
 ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ แล้ว ก็ได้มีพระบรมราชโอง
 การโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็น
 นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีอีก ๑๕ นาย องค์ประกอบที่สำคัญของคณะรัฐบาล
 ชุดนี้ก็คือการ ผสมผสานกันระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มผู้ก่อการ ในคณะราษฎรนั้นเอง อัน
 เป็นการแสดง เจตนาาร มัยของ คณะราษฎร ที่ว่า ความมุ่งหมายสำคัญในการ เปลี่ยนแปลง
 การปกครองโดยคณะราษฎรที่เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากระบบสมบูรณาญา
 สิทธิราชย์นี้มีไว้ได้หวังผลที่จะต้องการความเป็นใหญ่เป็นโตในบ้านเมืองหรือหวังแสวงหา
 อำนาจแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ^๒ และด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้พระยาพหลพลพยุหเสนาจึง
 ปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรมาแล้ว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 คุปาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑โปรดดูรายนามคณะรัฐมนตรีชุดนี้ในหน้า ๗๒ - ๗๓.

^๒ไทยน้อย (นามแฝง), ประชาธิปไตยสี่สิบสองปี (พระนคร: แพรวพิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๔๔.

๘๘

การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลชุดใหม่ไม่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็น
นายกรัฐมนตรีนั้นได้ดำเนินการไปตามนัยแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช
๒๔๗๕ ซึ่งมีสาระสำคัญที่ควรพิจารณากังนี้

๑. กำหนดรูปของรัฐเป็นรัฐเดี่ยวโดยบัญญัติว่า ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักร
อันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกมิได้ (มาตรา ๑)

๒. พระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐ (มาตรา ๒)

๓. พระมหากษัตริย์ผู้ทรง เป็นประมุขของประเทศ ทรงใช้อำนาจอธิปไตย
ดังต่อไปนี้

ก. ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทน
ราษฎร (มาตรา ๖)

ข. ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี (มาตรา ๗)

ค. ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ใดตั้งขึ้นตามกฎหมาย (มาตรา ๘)

๔. เป็นการปกครองตามระบอบรัฐสภาควบคุม (Parliamentary Government)
อันเป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ซึ่งใช้ในระ
บอบการปกครองไทยสภา (Assembly Government)

ลักษณะสำคัญที่เป็นหลักเกณฑ์ตามระบอบรัฐสภาควบคุมนั้นคือ

ก. เป็นระบอบการปกครองซึ่งราษฎร เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยทางผู้แทน
(Representative Government) คือมีรัฐสภาทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทน
ราษฎร รัฐสภาเป็นองค์กรซึ่งสมาชิกเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง ซึ่งอาจจะมีสภาเดียว หรือ
สองสภาก็ได้ แต่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น
กำหนดให้มีสภาผู้แทนราษฎร เพียงสภาเดียว

ข. คณะรัฐมนตรี เป็นองค์การบริหารกิจการรัฐ ซึ่งประมุขแห่งรัฐตั้งขึ้นและรับ
 ติตชอบในทางการ เมืองต่อรัฐสภา กล่าวคือต้องอยู่ในความควบคุมของรัฐสภาในทางการ
 เมืองต่อรัฐสภา กล่าวคือต้องอยู่ในความควบคุมของรัฐสภาในการบริหารกิจการ ของรัฐ

ลักษณะของการปกครองแบบรัฐสภาดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ
 และฝ่ายบริหารนั้นต่างมีอิสระต่อกันอยู่ แต่ในทางปฏิบัตินี้ทั้งสององค์กร จะต้องประสาน
 งานและร่วมมือกันตามสมควร โดยให้หลักการ แยกใช้อำนาจอธิปไตยโดยวิธีประนีประนอม
 เพื่อประสานงานของแต่ละฝ่ายให้ดำเนินไปโดยสอดคล้องต่อกัน องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติมี
 อำนาจควบคุมฝ่ายบริหาร (มาตรา ๘๐) เพื่อประสานงานระหว่าง องค์กรที่แสดงเจตนา
 รมณ์ของประชาชนกับองค์การ ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติการให้ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน
 แต่ในขณะที่ เดียวกันองค์กรฝ่ายบริหารก็มิได้ เป็นผู้ถูกควบคุมแต่ฝ่ายเดียว องค์กรฝ่ายบริหาร
 ย่อมมีอิทธิพลเหนือฝ่ายนิติบัญญัติด้วยเช่นกัน โดยเข้ามีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย หรือ
 โดยการใช้อำนาจยับยั้งกฎหมาย หรือโดยการใช้อำนาจยุบสภา อันเป็นอำนาจซึ่งมอบไว้
 แก่พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ เป็นประมุขของฝ่ายบริหาร ลักษณะที่ให้แต่ละฝ่ายต่างมีอำนาจ
 คุมเชิงกัน เช่นนี้ย่อม เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนได้เต็มที่ สาระ
 สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้นนับว่าเป็นรูปการปก
 ครองตามระบอบรัฐสภาโดยถือหลักการสำคัญว่า "...การบริหารกิจการ ของรัฐอยู่ใน
 ความควบคุมของรัฐสภาร่วมกับประมุขแห่งรัฐซึ่งดำเนินการ โดยผ่านทางคณะรัฐมนตรี
 อัน เป็นองค์กรฝ่ายบริหารที่แท้จริง และรับ ติตชอบแทนประมุขแห่งรัฐผู้ไม่ตอง
 รับติตชอบในทางการ เมือง..."

รศ. พูนกุล, "ประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย", วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพนายรศ. พูนกุล (๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖) หน้า ๑๘๖.

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าในบทเฉพาะกาลมาตรา ๖๕ ได้ระบุว่า เมื่อราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ยังมีการศึกษาไม่จบประถมศึกษาสามัญมากกว่าถึงจำนวนทั้งหมด และอย่างขาดคงไม่เกินสิบปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภทจำนวนเท่ากัน

๑. สมาชิกประเภทที่ ๑ ได้แกผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามเงื่อนไขในบทบัญญัติมาตรา ๑๖, ๑๗

๒. สมาชิกประเภทที่ ๒ ได้แกผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างเวลาที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

ตามบทเฉพาะกาลมาตรา ๖๕ นี้ กล่าวกันว่าเมื่อพิจารณาโดยลึกซึ้งจะแปลเจตนารมณ์ได้ว่ารัฐบาลยังคงสงวนอำนาจในการปกครองประเทศโดยผ่านทางสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สองอยู่เป็นเวลาอย่างน้อยถึง ๑๐ ปี แต่อย่างไรก็ตามมาตรานี้ได้ถูกยกเลิกและบัญญัติขึ้นใหม่ โดยรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พ.ศ. ๒๔๘๓ มาตรา ๓ ซึ่งได้ให้อำนาจแก่รัฐบาลออกไปอีกถึง ๒๐ ปี แต่พิจารณาโดยสรุปแล้วรัฐธรรมนูญฉบับนี้มิได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งโดยสาระและหลักการแล้วนับได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนเป็นอันมาก แต่รัฐธรรมนูญจะเขียนไว้อย่างดีเยี่ยมเพียงไรก็ตาม ถ้าปฏิบัติ^{ตาม}โดยยึดหลักการโดยเคร่งครัดแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เปรียบเสมือนกระดาษธรรมดา ๆ ไปนั่นเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวรัฐบาลจึงได้ละเมิด

รายนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต, เอกสารการเมืองการปกครอง,

รัฐธรรมนูญฉบับนี้จนกลายเป็นความสับสนในทางการเมืองของประเทศในที่สุดก็จะได้พิจารณาต่อไป

ถึงแม้ว่ารัฐบาลใหม่ภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรจะขึ้นมาบริหารประเทศอย่างถูกต้องตามวิธีการแห่งกฎหมายแล้วก็ตาม แต่การบริหารงานราชการแผ่นดินของรัฐบาลชุดนี้ก็ทำได้เป็นไปโดยราบรื่นไม่ ทั้งนี้เพราะนับวันความขัดแย้งกันเองภายในคณะราษฎร และกลุ่มผู้ก่อการ กับรัฐบาลยิ่งก่อปัญหามากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการปกครองประเทศตามครรลองแห่งประชาธิปไตยใหม่นี้ เค้าแห่งความยุ่งยากได้เกิดขึ้นภายหลังจากการบริหารงานของรัฐบาลดำเนินไปได้ประมาณ ๓ เดือนเศษ ในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๗๖ พระยานิติศาสตร์ไพศาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะที่ดำรงตำแหน่งสภานายกสมาคมคณะราษฎร ภาย ได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลถึง เรื่องที่คณะรัฐมนตรีมีคำสั่งห้ามไม่ให้ชาว จารกการ ทั้งฝ่ายทหาร และพลเรือนรวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขา เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง และถ้า เป็นอยู่ให้ลาออกเสีย คำสั่งนี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่คณะราษฎร และผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่เป็นอันมาก เพราะถือได้ว่ารัฐบาลเขา แทรกแซง ก้าวท้าวสิทธิ เสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ การกระทำเช่นนี้จึงถือว่าเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ แต่ในส่วนที่ล้าลิกนั้น คณะราษฎรถือว่าการห้ามของรัฐบาลดังกล่าว เท่ากับเป็นการมุ่งทำลายคณะราษฎรโดยสิ้นเชิง เพราะในขณะนั้นสมาคมการเมือง ในประเทศมีอยู่เพียงสมาคมเดียวเท่านั้น คือสมาคมคณะราษฎร ตลอดจนการคนอาวุธ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก่อน เขาประชุมทุกคนในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๖ ซึ่ง เท่ากับเป็นการ ข่มขู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยทหารของพระยาทรงสุร เฑชซึ่งยังความไม่พอใจแก่สมาชิก สภาผู้แทน

ประเสริฐ บัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า ๕๘.

^๒ สุภา กาเคอร์, กบฏแมนฮัตตัน, หน้า ๘.

ความแตกแยกของรัฐบาลกับกลุ่มคณะราษฎรที่นับว่ารุนแรงอันนำไปสู่จุดแตกหักที่สำคัญคือ การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมอันก่อให้เกิดความเห็นขัดแย้งกัน เป็น ๒ ฝ่ายคือ

๑. ฝ่ายที่คัดค้าน มีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นผู้นำ กลุ่มนี้นับว่าเป็นต่อในคณะรัฐมนตรี เพราะสามารถเกลี้ยกล่อมรัฐมนตรีซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกอนุรักษนิยม และต่างก็จงรักภักดีต่อจักรีวงศ์ทั้งสิ้น โดยพระยามโนปกรณนิติธาดาอ้างความไม่เป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ และเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมมาเกลี้ยกล่อม จนรัฐมนตรีเหล่านั้นยอมเข้าร่วมกับพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ซึ่งเป็นผู้ก่อการที่มีอำนาจทางทหาร อยู่ในมือสนับสนุนอยู่แล้ว ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดามั่นใจว่าจะต้องมีชัยถ้ามีการปะทะกันกับฝ่ายพระยาพลพลพยุหเสนาซึ่งสนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังนั้นโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมจึงไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลในการคัดค้านว่า เป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจตามระบอบลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นการรวบรัดเอางานอุตสาหกรรมและกิจการมไว้ในมือของรัฐบาล เป็นการแย่งอาชีพของราษฎร ส่วนในการที่จะบังคับให้ราษฎรทำงานนั้น เป็นการจำกัดคักทอนสิทธิ อิสระภาพของพลเมือง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เองก็ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นแบบสตาลิน และจะนำมาใช้กับประเทศไทยมิได้ เพราะขัดกับหลักวัฒนธรรมประเพณีและศาสนาของบ้านเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุภา กาเตอร์, เรื่องเดิม, หน้า ๖.

๒. ฝ่ายที่สนับสนุน โศกแค้นนายทหารรุ่นหนุ่ม และฝ่ายพลเรือนซึ่งปรากฏว่า กลุ่มนี้เองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยูนียมชนชอบหลวงประดิษฐมนูธรรมรวมอยู่ด้วย ดังนั้น เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ภายในคณะรัฐมนตรี หลวงประดิษฐมนูธรรมก็ขอนำโครงการ เศรษฐกิจเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้ประมุขวิจิตรและ ขอมติจากสภา เพราะเชื่อมั่นว่าสภาผู้แทนราษฎร จะต้องให้ความสนับสนุนในการที่จะนำโครงการ เศรษฐกิจมาใช้

ในขณะที่กำลังมีการอยู่นั้น เองบรรยากาต์ความไม่พอใจของสภาผู้แทนราษฎรต่อการกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลคงกล่าวแล้วจึงอยู่ในภาวะที่เครียด ในที่สุดพระยามโนปกรณ์นิติธาดาจึงตัดสินใจกราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยเปิดสภาผู้แทนราษฎร และแก้ไขรัฐธรรมนูญบางมาตราในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ โดยให้เหตุผลว่า "...โดยที่ทรงพระราชดำริ เห็นว่าสภาผู้แทนราษฎร ในขณะนี้คงประกอบด้วยสมาชิกซึ่งตั้งขึ้นเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะถึงเวลาอันสมควรที่จะโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรตั้งผู้แทนขึ้นมา เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการสมควรที่สภาจะพึงดำเนินการ เปลี่ยนแปลงนโยบายสำคัญทาง เศรษฐกิจ เป็นรากเหง้าแห่งความเป็นอยู่ของประเทศมาแล้วแต่โบราณกาล ณ บัดนี้ปรากฏว่ามีสมาชิกเป็นจำนวนมากแสดง ความปรารถนาแรงกล้าที่จะทำการ เปลี่ยนแปลงไปในทางนั้น โดยวิธีการอันเป็นอุบายในทางอ้อมที่จะบังคับขมขู่ให้สภาต้องดำเนินการ ไปตามความปรารถนาของตน เป็นการไม่สมควร เช่นที่เห็นได้ชัดแจ้งแล้วว่า จะประชุมกันบัญญัติการประเทศโดยความสวัสดีภาพไม่ใดแล้วสามารถจะนำมาซึ่งความไม่มั่นคงต่อประเทศ และทำลายความสุขสมบูรณ์ของอาณาประชาราษฎร..."^๒

เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๒ ประมวลกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๕ เล่ม ๔๖ หน้า ๑.

ในครั้งนั้นก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น ดังนี้
 ราชนามดังนี้

๑. พระยามโนปกรณนิติธาดา	เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลังมหา
สมบัติ
๒. นายพลเรือโทพระราชนัดดา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม
๓. พระยาศรีวิสารวาจา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ
๔. เจ้าพระยาวางษาประพิศ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
เกษตรพาณิชย์
๕. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ธรรมการ
๖. พระยาเจ้าแสนยบดินทร์บริบาล	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทย
๗. พระยาเทพวิทูรพหุศลศุภตามดี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม
๘. พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์	เป็นรัฐมนตรี
๙. นายพลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธ	เป็นรัฐมนตรี
๑๐. พระยามานวราชเสวี	เป็นรัฐมนตรี
๑๑. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา	เป็นรัฐมนตรี
๑๒. นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช	เป็นรัฐมนตรี
๑๓. นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์	เป็นรัฐมนตรี
๑๔. นายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ	เป็นรัฐมนตรี

๑๕. นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรี
๑๖. นายนาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรี
๑๗. นายนาวาตรีหลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
๑๘. นายประยูร ภมรมนตรี	เป็นรัฐมนตรี

ต่อนั้นรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ในการปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตราถึงความบางตอนว่า "...ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้เกิดแตกแยกกัน เป็นสองพวกมีความเห็นแตกต่างกัน และไม่สามารถที่จะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้นปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นว่านโยบายเช่นนั้นเป็นการตรงข้ามแก่ชนบทรวมเปี่ยมประเพณีของชาวสยาม และเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้นจะนำมาซึ่งความหายนะแก่พระราชอาณาจักร และเป็นเหตุให้เกิดความมั่นคงของประเทศ... ฐานะแห่งความเป็นอยู่ของประชาชนจะพลอยให้คงเป็นต่อไปอีกไม่ได้อีกแล้ว ความปลอดภัยของประชาชนเป็นกฎหมายอันสูงสุดไม่ว่าบ้านเมืองใด และโดยคดีเช่นนั้นเท่านั้นที่บังคับให้รัฐบาลต้องปิดสภาและตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่..." ๒

สภาพการณ์ภายหลังปิดสภาผู้แทนราษฎร และประกาศใช้พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๔๗๖ ซึ่งยังผลให้หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางออกนอกประเทศนั้น รัฐบาลชุดใหม่ของพระยามโนปกรณนิติธาดาภายหลังพระราชกฤษฎีกาซึ่งประกาศ ณ วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ นั้นเผชิญภาวะการณ์ไม่สู้ดีหลายประการระหว่างคณะทหาร นำโดยพระยาพหลพลพยุหเสนา มีหลวงพิบูลสงครามเป็นกำลังสนับสนุน กับพระยามโนปกรณนิติธาดานายกรัฐมนตรี กล่าวคือต่างฝ่ายต่างไม่ไว้วางใจกันและกัน ความสับสนของการ

ประจักษ์หมายประจำศก..., หน้า ๔.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

แล้วคณะรัฐประหารก็ได้้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบความประสงค์ในการยึดอำนาจครั้งนี้ และกราบทูลให้ทรงประกาศเปิดรัฐสภาขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๗๖ จึงในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมกับประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ดังรายนามต่อไปนี้

๑. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา	เป็นนายกรัฐมนตรี
๒. นายพันตรีพระยาประเสริฐสงคราม	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๓. พระยาอภัยวงศ์เพ็ญสวัสดิ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๔. พระยาโกมารกุลมนตรี	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
๕. เจ้าพระยาศรีธรรมิ เเบศ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๖. พระยานิติศาสตร์ไพศาล	เป็นรัฐมนตรีทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๗. พระยาสุริยานุวัตร	เป็นรัฐมนตรี
๘. นายพลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธ	เป็นรัฐมนตรี
๙. นายพันเอกพระสิทธิ เรือง เกษพล	เป็นรัฐมนตรี
๑๐. นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม	เป็นรัฐมนตรี
๑๑. นายนาวาโทหลวงศุภชลาศัย	เป็นรัฐมนตรี
๑๒. นายนาวาโทหลวงสินธุสงครามชัย	เป็นรัฐมนตรี

๑๓. หลวงนฤเบศร์มานิต

เป็นรัฐมนตรี

๑๔. หลวงศิริราชไมตรี

เป็นรัฐมนตรี

รัฐบาลชุดนี้ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๖ โดยยึดถือหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร เป็นนโยบายสำคัญในการบริหารประเทศและเป็นที่น่าสังเกตว่า ในบทกาศคณะรัฐมนตรี ๑๔ นายนี้ ไม่มีพันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาพิชิตอัคนี และพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ ซึ่งเคยเป็นมิตรร่วมตายเมื่อครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครอง แสดงถึงความแตกแยกของคณะราษฎรนั้นเอง เมื่อพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เข้าคุมอำนาจทางการเมืองและเปิดรัฐสภาแล้ว ในวันที่ ๒๕ กันยายนนั้นเอง ก็ได้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับจากต่างประเทศและให้เข้ารับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของคณะรัฐมนตรี พร้อมกันนั้นก็จัดให้มีการสอบสวนเพื่อให้หลวงประดิษฐมนูธรรมพ้นชอกกล่าวหา และเมื่อพ้นชอกกล่าวหาแล้วก็ได้แต่งตั้งให้กลับเข้าเป็นรัฐมนตรีสืบไป ในขณะที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นเป็นระยะเวลา เหตุการณ์บ้านเมืองอยู่ในระยะผันผวนอย่างหนัก การเดินทางกลับเข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีของหลวงประดิษฐมนูธรรมในครั้งนี้ จึงเท่ากับเป็นการย่ำให้เห็นว่า การยึดอำนาจครั้งนั้นเป็นการเอาชนะแก่พระยามโนปกรณนิติธาดา และเพื่อแสดงให้เห็นว่า แผนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้เป็นคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด^๓

รายงานสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๗๖ ครั้งที่ ๓, หน้า ๕๓.

^๒ สว่าง ลานเหลือ, ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ, หน้า ๑๑.

^๓ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, การปฏิวัติ ๒๔๗๕..., หน้า ๑๐๓.

เหตุการณ์เหล่านี้ ในที่สุดก็กลายเป็นการสร้างความรู้สึกขัดแย้งโดยทั่วไปในระหว่างกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจและคณะราษฎร ซึ่งนับวันจะมากยิ่งขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะภายหลังที่รัฐบาลยินยอมให้หลวงประดิษฐมนูธรรม กลับเข้ามาร่วมรัฐบาลด้วย จนกลายเป็นการแตกแยกกันอย่างรุนแรง นำไปสู่เหตุการณ์ต่อมาในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ในที่สุด

๒.๒.๓ ฐานะของราชวงศ์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ดังได้กล่าวไว้ข้างแล้วว่าการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เป็นการตัดทอนอำนาจของพระราชวงศ์ออกจากการเมืองโดยสิ้นเชิงในทันที สภาพการณ์เช่นนี้สร้างความรู้สึกไม่พึงพอใจให้แก่พระราชวงศ์ส่วนใหญ่ซึ่งเคยชินอยู่กับตำแหน่งและอำนาจทางการเมืองมาเป็นเวลายาวนาน ความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นในหมู่พระราชวงศ์และผู้ที่ยังจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์แม่แต่นายปอล คารามา นักหนังสือพิมพ์ชาวฝรั่งเศส ผู้หนึ่งได้เขียนบรรยายความรู้สึกดังกล่าวในหมู่พระราชวงศ์ทั้งหลายมีความตอนหนึ่งว่า "...ถึงแม้จะมีผู้นับถือในความมีชัยและทำการสำเร็จตามที่หวัง ก็ยังมีคนที่ดวงวิญญานสิ้นสะเทือน และรู้สึกเจ็บช้ำอย่างรุนแรง..."

เป็นการสะท้อนความรู้สึกภายหลังการสูญเสียอำนาจแก่คณะราษฎร เป็นอย่างดียิ่ง

โดยทั่วไปเมื่อเปรียบเทียบถึงฐานะของพระราชวงศ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองและภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือฐานะของพระราชวงศ์ได้ตกต่ำทรุดโทรมลงเป็นอย่างมาก เกียรติยศ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจของพระราชวงศ์ที่เคยรุ่งเรืองและมีอำนาจสิทธิขาดในการปกครองประเทศมาช้านาน

^๑ปอล คารามา, ไทยใหม่, ๒ กันยายน ๒๔๗๕, หน้า ๖.

นานกว่า ๒ ชั่วโมงคนนั้น มาบัดนี้กลับต้องสูญเสียพระราชอำนาจไป พระมหากษัตริย์ ทรงปกครองประเทศแต่เพียงในนามด้วยการดำรงตำแหน่ง เป็นประมุขของประเทศเท่านั้น ดังคำกล่าวของพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ที่ว่า "...ถึงแม้พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีไทรงมีพระราชอำนาจจริง ๆ ในการปกครองประเทศนับตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา แต่ยังคงทรงราชสมบัติอยู่ต่อไป..."

อำนาจในการปกครองประเทศที่แท้จริงได้ถูกบังคับให้เปลี่ยนมือไปสู่คณะบุคคลกลุ่มใหม่ที่เรียกตนเองว่าคณะราษฎร และคณะบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เคยเป็นข้าในพระราชวงศ์มาก่อน และเพราะเหตุที่ว่าในกระแสนแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั่วไปในโลกขณะนั้น มีผลทำให้ระบอบการปกครองโดยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นล้นพ้นแต่เดิมนั้น มาบัดนี้ได้นำไปสู่จุดแห่งความเสื่อมโทรมและล้าสมัย จนไม่สามารถจะทนทานการทำทลายจากคลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้วได้

พระราชวงศ์จักรี เป็นราชวงศ์ที่ได้สถาปนาขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๖๕ โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยอย่างมากมายมหาศาลตลอดเวลาที่ผ่านมามหาทุกรชกาล ดังที่นายปอด ทาราเม กล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า "...ราชวงศ์จักรีมิได้ขาดบุคคลที่มีคุณค่า แต่ราชวงศ์นี้ได้ปกครองประเทศโดยถือกำเนิดและปราศจากการควบคุมใด ๆ ซึ่งโลกสมัยใหม่จะยอมให้เป็นอย่างนั้นไม่ได้ ในแบบแผนทางการเมืองและเมื่อพูดสำหรับคนไทยแล้ว แบบการปกครองชนิดนี้ก็ไม่ได้เลยในราชวงศ์จักรีที่มีพระมหากษัตริย์มาแล้วถึงหกชั่วคนนั้นก็มิใช่พระมหากษัตริย์ที่ดียิ่งอยู่หลายพระองค์ และไม่มีที่เลวเลยสัก

องค์เคียว สมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ช่วยไ้ประเทศไทยประเทศสยามคงอิสระในขณะที่เพื่อนบ้านทั้งหลายได้เสียอิสระภาพไปแล้ว..."^๑

คุณประโยชน์มหาศาลที่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์นี้ได้สร้างสรรค์แก่ประเทศไทยนั้นปรากฏให้เห็นชัดเจนยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินวิเทโศบายในการปรับปรุงประเทศไทยตามแบบอย่างของชาติตะวันตกหลายอย่างหลายประการ ในรูปของกลุ่ม "สยามหนุ่ม"^๒ (Young Siam) ซึ่งผลของการปฏิรูปและบทบาทของสยามหนุ่มนี้มีลักษณะพิเศษให้เห็นได้ชัดในการเมืองไทย สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (๒๔๓๕ - ๒๔๗๕) กล่าวคือเป็นช่วงที่ราชวงศ์มีบทบาทมากที่สุด เป็นสมัยที่บรรดาเจ้านายมีอำนาจเต็มในทางการเมือง และอาจถือได้ว่าเป็นสมัยสุดท้ายของอำนาจเจ้านายและพระราชวงศ์ตราบจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๕

เป็นปกติวิสัยสิ่งใดก็ตามเมื่อพุ่งสู่ขีดสูงสุดแล้วย่อมจะตกต่ำลง อำนาจของพระราชวงศ์ก็เช่นกัน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงเป็นการเริ่มต้นการเมืองใหม่ มีคนรุ่นใหม่เข้ามาใช้อำนาจในทางการเมือง แทนที่พระราชวงศ์ และคนรุ่นใหม่เหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วก็คือสามัญชนที่ได้รับการศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีทั้งทางฝ่ายทหารและพลเรือน จากทั้งในและนอกประเทศ เป็นบุคคลกลุ่มใหม่ที่เข้าแทนที่พระราชวงศ์ดังกล่าวแล้ว แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น

^๑ พล ตราเม, เรื่องเดิม, หน้า ๖.

^๒ David K. Wyatt. The Politics of Reform in Thailand: Education in the Reign of King Chulalongkorn (Bangkok : Thai Wattana Panich, 2512), pp. 45-47.

คณะราษฎรจะได้นำเอาระบอบการปกครองใหม่มาใช้ก็ตาม แต่โดยความเป็นจริงแล้ว คณะราษฎรมิได้มุ่งหมายจะโค่นล้มราชบัลลังก์ หรือพระราชวงศ์ลงไปด้วยไป ดังที่พลโท ประยูร ภมรมนตรี กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "...คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีข้อคิดว่าเป็นเอกฉันท์ ที่จะเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ ถือหลักตามประเทศอังกฤษ..."

จะเห็นว่าโดยแท้จริงแล้วคณะราษฎร ก็ยังคงจงรักภักดีและยึดมั่นอยู่ในองค์พระมหากษัตริย์ แต่ข้อคิดพลากก็เกิดขึ้น เป็นเรื่องของวิธีการปฏิบัติที่กลายเป็นเสมือนหนึ่งว่า คณะราษฎรกระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ดังพิจารณาได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปนี้คือ

ประการแรกเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรได้ออกคำแถลงการณ์ของคณะราษฎรฉบับแรกถึงประชาชน และในแถลงการณ์ฉบับนี้ได้ใส่ถ้อยคำอันรุนแรงปรักปรำการรวบรัดต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์มากถึงความตอนหนึ่งว่า "...ราษฎรทั้งหลาย... เมื่อกษัตริย์องค์นี้ปกครองราชสมบัติสืบต่อจากพระเชษฐภคินี ในชั้นต้นราษฎรบางคนก็หวังกันว่ากษัตริย์พระองค์ใหม่นี้จะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แดहाได้ เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์องค์ทรงอำนาจเหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนส่อพลอไรคุณความรู้อันต่ำลงตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง ชื่อของไรในทางราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลิตเงินของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังที่จะเห็นได้จากความตกต่ำทางเศรษฐกิจ และความเดือดร้อนในการทำมาหากิน ซึ่งพวกราษฎรใคร่กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย ไม่สามารถแก้ไขให้ฟื้นขึ้นได้ การที่แก้ไขไม่ใคร่เพราะรัฐบาล

ประยูร ภมรมนตรี, บันทึกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง..., หน้า ๕.

ของกษัตริย์นี้มิได้ปกครองประเทศเพื่อราษฎรตามที่รัฐบาลอื่น ๆ ไท้กระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์คือเอกราษฎร เป็นทาส (ซึ่งเรียกว่า ไพร บาง ช่าง) เป็นสัตว์เคี้ยวจางาน ไม่นิกว่าเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นแทนที่จะช่วยราษฎร กลับทำนุบำรุงราษฎร จะเห็นได้ว่า ภาษีอากรที่บีบคั้น เอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ก็เอาไว้อีกส่วนตัวบ้าง เป็นจำนวนหลายล้านบาท ส่วนราษฎรสิกวา จะหาใครแม่แต่เล็กน้อยแทบจะ เลือกลูกกระเด็น ถึงคราวเสียเงินในราชการ หรือภาษีใด ถ้าไม่มีเงินรัฐบาลก็ยึดทรัพย์ ไร้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกินกันเป็นสุข..."

แถลงการณ์เป็นการปรักปรำการราวต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์อย่างรุนแรงยิ่ง แม้ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมบุตรร่างแถลงการณ์ฉบับนี้ในนามของคณะราษฎร จะได้กราบทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทำไปเพื่อความสำเร็จของคณะราษฎร ก็ตาม แต่ก็ได้กลายเป็นรอยร้าวระหว่างองค์พระประมุข และพระราชวงศ์กับคณะราษฎรที่ไม่อาจจะประสานกันได้สนิทดังเดิมอีกต่อไป

ประการที่สอง เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จแล้ว ก็ได้มีคำสั่งให้เนรเทศ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนครออกจากประเทศภายใน ๒๔ ชั่วโมงเป็นอย่างช้า ด้วยเหตุผลว่า เพื่อป้องกันกัการปะทะระหว่างกำลังของคณะราษฎร กับทหารที่ยังจงรักภักดีต่อรัฐบาลเก่าอยู่ และโดยที่สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้นทรงเป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่ทรง

^๑ ประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเกม, หน้า ๕.

^๒ นายหนวดย (ศิลปินชัย ขาญเฉลิม), เจ้าฟ้าประชาธิปกราชันย์ยุวราช (พระนคร: โอเคียนส์โตร, ๒๔๕๕), หน้า ๑๔๓.

^๓ ไท้น้อย (นามแฝง), ประชาธิปไตยสี่สิบสองปี, หน้า ๓๒๑.

ไว้ซึ่งอิทธิพลเป็นอย่างยิ่ง และมีความผูกพันกับคนจำนวนมากทั้งฝ่ายทหาร และพลเรือนซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็ยังจงรักภักดีต่อพระองค์อยู่เป็นอันมาก จึงย่อมมีความรู้สึกไม่พอใจต่อราษฎร ซึ่งเกรงว่าจะมีเหตุการณ์ที่ไม่เรียบร้อยบังเกิดขึ้นได้^๑

ประการที่สาม เหตุผลสำคัญที่ทำให้การแตกร้าวระหว่างพระราชวงศ์กับคณะราษฎร เพิ่มมากขึ้น คือการคัดอำนาจของพระราชวงศ์ออกไปเสียจากวิถีทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๑๑ ที่ระบุไว้ว่า พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิด หรือโดยแต่งตั้งก็ตามย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง กรณีนี้แม้แต่หนังสือพิมพ์มาเลย์เมลซึ่งออกในสภารัฐมลายูของอังกฤษยังได้เขียนบทวิจารณ์ในเรื่องนี้ไว้ถึงความคลุมเครือหนึ่งว่า "...มีความเห็นอยู่อย่างหนึ่งในเรื่องรัฐธรรมนูญนี้ว่าจะ เป็นเหตุใหญ่เกิดความเข้าใจผิดกัน คือ สลัดศิษยานุศิษย์ของพระราชวงศ์ในเวลาอีกไม่นานข้างหน้าจะมีเจ้านายชนิดนี้ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเคยมหารการปกครองไว้ในพระหัตถ์มาแต่เบื้องหลัง แต่บัดนี้ตกลงให้พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป จะ เป็นโดยกำเนิดหรือแต่งตั้งก็ตาม ดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมืองเสียแล้ว ผลของหลักการใหม่ชนิดนี้คือ ในกาลต่อไปพระราชวงศ์จะไม่มีโอกาสได้รับตำแหน่ง เป็นเสนาบดีกระทรวง ทบวงกรมใด ๆ เพราะ เสนาบดีทั้งหมดจะคงเป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎร หรือภายในบังคับบัญชาของสภานั้น เจ้าเหล่านี้ไม่ใช่ว่าจะมีทั้งหมด และสภาผู้ ความ เป็นอยู่ของท่านเหล่านี้เป็นปัญหาที่รัฐอาจต้องรับผิดชอบอยู่บ้าง แต่ในข้อนี้รัฐธรรมนูญเจียมใจไกลกล่าวถึง..."^๒

^๑ เสถียร ศกโฮสิต, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ (พระนคร: สำนักพิมพ์วชิรวิทย์, ๒๕๑๘), หน้า ๗๑. และสุวัจน์ วรดิถ, ชีวิตในความทรงจำ (พระนคร: กลุมวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ๒๕๑๗), หน้า ๑๖.

^๒ ศรีกรุง, ๘ ธันวาคม ๒๔๗๕, หน้า ๑, ๑๓.

การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น คณะราษฎรมุ่งหมายจะให้
 เกิดความเสมอภาคและยุติธรรมแก่ราษฎรทุกคนในประเทศในขณะที่คณะราษฎรต้องการความ
 ยุติธรรมอันเสมอภาคกันนั่นเอง พระราชวงศ์และเจ้านายซึ่งไม่รู้ควยเลยกับการที่ตนต้องเกิดมา
 ในฐานะ อันสูงนี้ และก็ไม่ควรจะถูกลงโทษทั้งนี้เพราะข้อจำกัดในชาติกำเนิด จึงดูออกจะไม่
 เป็นการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อบุคคลที่ไม่เท่าเทียมกันในรัฐธรรมนูญฉบับแรกนี้ ซึ่งบุคคลสำ
 คัญ ๆ ในคณะราษฎรเองก็มีใครมิใคร่รับผิดชอบในเรื่องนี้แต่อย่างใดไม่

ยังมีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความกระทบกระทั่งขึ้นระหว่างพระราชวงศ์และคณะราษฎร
 อีกหลายประการ อันเปรียบเทียบเสมือนกระแสน้ำที่กักเขาระฐานอำนาจแห่งพระราชวงศ์ให้ถูกร่อน
 ลงเรื่อยมาเป็นลำดับ เหตุการณ์เหล่านั้นเช่น ภายหลังจากที่ไคทรงลงพระปรมาภิไธยในพระ
 ราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราว เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินแล้ว ต่อมาคณะราษฎรได้สืบ
 ทราบว่าได้มีพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์สองสามคนปรึกษากันวิพากษ์วิจารณ์ติเตียนเพื่อบ่อนทำ
 ลายคณะราษฎรด้วยประการต่าง ๆ ครั้นคณะราษฎร จะจัดการปราบปรามเสียเองก็เกรงจะกระ
 ทบกระเทือนพระราชหฤทัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในที่สุดพันเอกพระยาพลพลพยุห
 เสนาผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูล เพื่อทรงทราบและให้ทรงช่วยทำความ
 เข้าพระทัยในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลาย โดยขอร้องให้ปากเสียงอันจะฟัง เป็นเสียงหนาม
 แก่ความสงบเกิดขึ้นแก่หมู่พระบรมวงศานุวงศ์ต่อไป และต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
 เจ้าอยู่หัวก็ไคทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงผู้สำเร็จราชการพระราชวัง เพื่อตักเตือนพระราชวงศ์
 ให้ช่วยกันรักษาความสงบตามคำขอร้อง ของผู้รักษาราชการฝ่ายทหาร เหตุการณ์สงบแต่นั้น
 มาหากแต่รอยราวทางจิตใจในพระราชวงศ์ก็เริ่มทวีมากขึ้น สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่ลือไปในทาง

กระทบกระทั่งกันระหว่างพระราชวงศ์กับคณะราษฎรหาโดยุติลงเพียงนั้นไม่ แต่กลับยังมีเหตุรุนแรงกระทบกระทั่งกันต่อพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อยู่เสมอ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมหรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ก่อให้เกิดความกระทบกระทั่งกันต่อพระราชวงศ์มากขึ้น และชี้ให้เห็นว่าพระราชวงศ์กลายเป็นเป้าหมายในการโจมตีของคณะราษฎร หรือผู้นิยมคณะราษฎรบางหมู่บางเหล่า โดยเจตนาจะให้เสียดักดิ์ศรีและพระเกียรติยศขององค์พระประมุขรวมทั้งพระราชวงศ์อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะภายหลังการทำรัฐประหารยึดอำนาจพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว คณะรัฐประหารได้เริ่มกำจัดอำนาจของนายทหารฝ่ายอนุรักษนิยม โดยการปลดประจำการบ้าง ให้เป็นทหารกองหนุนบ้าง และที่สำคัญคือบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีอำนาจอยู่ในกลุ่มข้าราชการพลเรือนก็ถูกส่งย้ายไปประจำหัวเมืองห่างไกลในภูมิภาค หรือไม่ก็ย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจควบคุมบังคับบัญชา ซึ่งเป็นการลดอำนาจเดิมที่มีอยู่ เช่น กรณีการย้ายพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาไปเป็นผู้ว่าราชการมณฑลภูเก็ต เป็นต้น นอกจากนี้การแข็งขันกันทางการเมืองได้ก่อให้เกิดการโฆษณาตนเอง โดยคณะราษฎรได้ออกหนังสือพิมพ์ขึ้นสองฉบับ คือ "สัจจัง" และ "ยี่สิบสี่มิถุนา" ซึ่งขอเขียนมีลักษณะเสียดสีพระราชวงศ์ ความจริงแล้วการตีพิมพ์ขอเขียนอันแสดงอาการก้าวร้าวเสียดสีพระราชวงศ์นั้นมักปรากฏบ่อย ๆ จนสมัยหนึ่งรัฐบาลถึงกับได้เรียกหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ มารับการชี้แจงและให้คงลงข่าวดังกล่าวเสียปรากฏหลักฐานในหนังสือพิมพ์ศรีกรุงว่า "...การที่พระยาพหลพลพยุหเสนา กับพระยามโนปกรณนิติธาดาชี้แจงแก่หนังสือพิมพ์ให้คงโฆษณาความเห็นที่จะเป็นเครื่องเสียดสีระหว่างพวกราษฎรกับพวกเจ้านั้น เป็นไปสิ่งที่ถูกที่ชอบและน่ายม ปัญหาความรับผิดชอบจึงอยู่แก่พวกหนังสือพิมพ์ที่จะวินิจฉัยว่า ขอความเห็นชนิดนี้จะเสียดสีพวกเจ้าไม่เขาเรื่องรังแต่จะก่อให้เกิดความบาดหมางในระหว่างสมาชิกชาติเดียวกันโดยไร้ประโยชน์แก่ชาติความเห็นนั้น ๆ ควรยกที่สุด..." ๒

^๑ Thawatt Makarapong, History of the Thai Revolution..., p.199.

^๒ ศรีกรุง, ๑๗ กันยายน ๒๔๗๕, หน้า ๓.

เมื่อประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้วพอจะชี้ให้เห็นฐานะและสภาพการณ์ของพระราชวงศ์ได้ว่าอยู่ในภาวะตกต่ำทรุโทรมมากทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย ในทางนิตินัยจะเห็นได้ชัดเจนจากการลดพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ลงมาอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับ^๑ ประการหนึ่ง ประการที่สองก็คือ การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๑๑ ได้จำกัดสิทธิทางการเมืองของพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปไม่ให้มีสิทธิใด ๆ ในทางการเมืองอีกต่อไป ส่วนในทางพฤตินัยนั้นก็ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอถึงความตกต่ำทรุโทรมของพระราชวงศ์ตลอดจนศักดิ์ศรีและพระบรมราชานุภาพของพระมหากษัตริย์มักถูกละเมิดโดยเจตนาอยู่เสมอ ๆ ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้เป็นที่ทราบกันดีทั่วไปแม้ในบรรดาประชาชนทั้งหลายก็มีความรู้สึกว่าพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของชาตินั้นไม่ได้รับการยกย่องจากคณะราษฎรหรือรัฐบาลเท่าที่ควร จนถึงกับมีการเขียนบทความแสดงความรู้สึกถึงรัฐบาลลงในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเกี่ยวกับการเสด็จออกขุนนางครั้งแรกภายหลังการปฏิวัติ ๗ พระตำหนักจิตรลดารัตนวงศ์ ความตอนหนึ่งว่า "...มีข้อสทกใจอยู่หน้อยหนึ่งว่า การเสด็จออกที่พระตำหนักจิตรลดานั้นงามแล้วหรือ โดยความเห็นส่วนตัวข้าพเจ้าคิดว่าไม่ค่อยจะเหมาะจะควยเหตุคนลัก แม่ในหมู่คนไทยเราเองจะเห็นในขณะนั้นว่า เหมาะและสทวกดีแล้ว แต่ก็ไม่ควรลิมว่าในบ้านเรามีสายตาท่างประเทศอยู่ไม้น้อย และทั้งเรายังจะตองเกี่ยวของติดต่อกับต่างประเทศอยู่เสมอ ลองคิดทวาท่างประเทศเขาจะแลเห็นอะไรบวง ถ้าแต่ก่อนนี้เขาเคยเขาเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวที่พระที่นั่งอนันตสมาคม แต่เดี๋ยวนีเขาตองไปเฝ้าที่พระตำหนักนอยอยู่ในกลางทุ่งแห่งหนึ่ง ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นคนไทยและข้าพเจ้ามีส่วนในการตั้งแต่งประมุขของชาติ ข้าพเจ้ารู้สึกทวาท่างข้าพเจ้าจะมีเกียรติยศเป็นที่นับถือ และโดยข้าพเจ้ายกย่องประมุขของชาติข้าพเจ้าไว้ในฐานะอันควรแก่ตำแหน่ง..."^๒

^๑ คือรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕

^๒ ศรีกรุง, ๑๔ กันยายน ๒๔๗๕, หน้า ๓.

ข้อความข้างต้นนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของประชาชนที่แสดงออกถึงความห่วงใยในพระเกียรติยศขององค์ประมุขของชาติ และยิ่งเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงฐานะของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ด้วยว่า ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ฐานะของพระราชวงศ์ได้ตกต่ำทรุดโทรมลง เป็นอันมาก และยิ่งทรุดหนักลงไปอีกจนก่อให้เกิดความรู้สึกสลดใจทั่วไปในบรรดาราษฎรทั้งหลายก็คือ กรณีที่สามัญชนคนหนึ่ง ชื่อ นายถวดี ฤทธิเดช ไก่กลาวฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในคดีอาญาจนกลายเป็นข่าวทั่วไปในหน้าหนังสือพิมพ์ขณะนั้น การฟ้องร้องครั้งนี้แม้ต่อมารัฐบาลจะไต่ดำเนินการกับนายถวดี ฤทธิเดช ฐานะละเมิดรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ แล้วก็ตาม แต่ก็ได้กลายเป็นผลสะท้อนที่ดีให้เห็นถึงฐานะของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี และได้กลายมาเป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของวิกฤติการณ์ทางทหารในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ภายหลังจากต่อมา

๒.๒.๔ ทัศนะของประชาชนต่อรัฐบาล

ในปัจจุบัน นักรัฐศาสตร์ชาวไทยหลายคนได้ศึกษากันแล้วและวิเคราะห์ถึงภาวะทางการเมืองของไทยกันมาก และจากความคิดเห็นทางการเมืองการปกครองภายหลังวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๗๖ ประชาชน นิสิต นักศึกษา และนักเรียนได้ตื่นตัวกันมากในเรื่องของประชาธิปไตย เป็นผลให้มีการรื้อฟื้นอดีตขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์กันอีกอย่างกว้างขวาง ดร.ลิขิต วีรเวทิน อาจารย์วิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เสนอบทความเกี่ยวกับการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ไว้อย่างน่าฟังในตอนที่หนึ่งว่า "...ถ้าจะกล่าวกันอย่างเคร่งครัดแล้วการปฏิวัติในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ หาใช่การปฏิวัติที่แท้จริงไม่ การปฏิวัติจะต้องประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและการปกครอง การเปลี่ยนแปลงขนานของสังคมรวมทั้งระบบเศรษฐกิจ เช่น การปฏิวัติรัสเซียปี พ.ศ. ๒๔๖๐ การปฏิวัติจีนปี พ.ศ. ๒๔๕๒ การปฏิวัติของไทย ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ความจริงเป็นแต่การโอนอำนาจการเมืองของกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปสู่กลุ่มนักการเมืองและกลุ่ม

ทหาร ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยเลย และก็ไม่ได้ถูกกระทบกระเทือน
เท่าไร..."^๑

ทัศนะดังกล่าวนี้สามารถชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดย
คณะราษฎร เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น แท้ที่จริงแล้วก็แค่เพียงการ เปลี่ยนตัวบุคคล
เข้ามาใช้อำนาจเท่านั้นเอง และบุคคลคณะใหม่ที่เข้ามาใช้อำนาจการปกครองแทนพระมหากษัตริย์
ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นก็มิได้เป็นคณะบุคคลที่เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่
ของประเทศอย่างแท้จริง แม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วคณะราษฎรเองก็ไม่
ประสบความสำเร็จในการที่จะปลุกประชาชนชาวไทยผู้ไม่สนใจการเมืองให้เข้ามาสนับสนุนหรือ
มีส่วนร่วมในทางการเมืองกับคณะราษฎรได้ เพราะว่าการปฏิวัติของคณะราษฎรนั้นมีใช้การ
ปฏิวัติของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นเพียงการยึดอำนาจรัฐโดยกลุ่มขุนนางกฏมพีเช่นเดียว
กับการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๓๓๗^๒ ทั้งนี้ก็เพราะว่าประชาธิปไตยตะวันตกนั้นโดยแท้จริง
แล้วก็คือการปฏิวัติของชนชั้นกฏมพีนั่นเอง^๓ คณะราษฎรนั้นตั้งแต่เริ่มทำการและภายหลังทำการ
ได้สำเร็จแล้วก็มีได้มีมวลชนเป็นฐานแห่งอำนาจ ซึ่งคณะราษฎรเองก็ยอมรับว่าความอ่อนแอ

^๑ ลีชิต ชีร์ เวคิน, "การเมืองไทยกับประชาธิปไตย," รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ ๑
ฉบับที่ ๓ (มีนาคม - เมษายน, ๒๕๑๖), หน้า ๘.

^๒ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, ร่างรัฐธรรมนูญสมัยพระปกเกล้า, หน้า ๔๔.

^๓ ไปรคศึกษารายละเอียดใน Barrington Moore Jr., Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World, (Boston: Beacon Press, 1970), Part I, Chapter I, II and III.

ของการปฏิวัตินั้นอยู่ที่ชาติพลั้งหันจากประชาชนโดยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น เมื่อคณะราษฎรประกาศยึดอำนาจการปกครองนั้นได้สร้างความตกตะลึงงันให้แก่ประชาชนทั่วไปอย่างมาก แม้แต่ทหารชั้นผู้น้อยส่วนใหญ่เองก็ไม่รู้เรื่องราวมาก่อนจึงตกอยู่ในสภาพตกกระไดพลอยโจนไปกับคณะราษฎรด้วย เพราะถูกหลอกลวงก็มาทั้งความในบันทึกเหตุการณ์วันยึดอำนาจตอนหนึ่งว่า "... เมื่อทุกสิ่งพร้อมแล้วมทบาทอันแท้จริงของการปฏิวัติก็ไ้เริ่มตนขึ้นโดยพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นยุคลาวประกาศท่ามกลางเหล่าทหาร ณ เบื้องหน้าพระบรมราชอนสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราช ซึ่งแทนที่จะเป็นคำสมมติเหตุการณ์ในการฝึกซ้อมรบตามที่โคประกาศไว้กลับกลายเป็นการประกาศยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พร้อมกับขอความร่วมมือจากบรรดาทหารหาญทั้งหลายที่มาชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ยังความตะลึงงันเป็นอย่างยิ่งแก่บรรดาทหารทุกคนที่ไม่รู้ตนสายปลายเหตุมาก่อนคิดว่าได้ถูกหลอกลำมาเป็นเครื่องมือของคณะปฏิวัติโดยไม่รู้ตัว..."

สร้างความตกตะลึงพริ้งเพริศให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะในกรุงเทพฯและธนบุรีเป็นอย่างมากทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น ผู้ชนโตหลังไ้โตมาจากแทบทุกสารทิศมุ่งหน้าสู่ลานพระบรมรูปทรงม้า สองฟากถนนราชดำเนินนอกเต็มไปด้วยผู้คนที่พักันไปจับกลุ่มมุงดูเหตุการณ์อันชวนตื่นใจครั้งนั้นเ็นองแน่น บริเวณหน้าหวั่งปารุสกวันและสวนมิสกวันคับคั่งไปด้วยผู้ชนทั้งชายหญิง

เมื่อการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ มิได้การปฏิวัติโดยมวลชนอย่างแท้จริงแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งมิได้มีส่วนร่วมกับการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นด้วย จึงกล่าวได้ว่าการปฏิวัติ ๒๔๗๕ โดยผู้ก่อการนั้นเป็นการปฏิวัติที่ไม่ได้สมบูรณ์แท้จริง และไ้ผลตามความหมายของการปฏิวัติทุกประการ เพราะความจริงปรากฏว่าความอยุติธรรมหลายประการในสังคมไทยก็ยังคงมีอยู่ต่อมา ระบบชนชั้นเจ้ากับข้าไ้เปลี่ยนมาเป็นขาราชการกับ

๑ สะเทือน สุภโสภณ, "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน: ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน, ๒๕๑๕), หน้า ๒๒.

ชาวบ้าน ประชาชนยังขาดสิทธิในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง สภาพความเป็นอยู่ของ
คนในท้องถิ่นชนบทกระตือรือร้นอย่างล้าชามาก และการที่การปฏิวัติไม่บรรลุผลสำเร็จสม
ความมุ่งหมายเช่นนี้ สำนัญชนที่อยู่ห่างไกลเมืองหลวงจึงแทบจะไม่ได้รับผลดีประการใดจาก
การเปลี่ยนแปลง เพราะ เป็นการ เปลี่ยนแปลงจากเมืองสูงลงมาสู่เบื้องต่ำ หากใช่เป็นการ
เปลี่ยนแปลงจากสำัญชนอันเป็นฐานไปสู่ชนชั้นนำอันเป็นยอดคู่มือ หรืออาจพูดได้ว่า

"...สยามมิใช่เป็นประชาธิปไตย ในเมื่อประเทศมิได้มีรัฐบาลซึ่งใคร่บออำนาจของ
ตนมาจากการยินยอมของสำัญชนผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างแท้จริง ? กึ่งนั้นประชา
ชนส่วนใหญ่จึงต่อต้านการ เปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นด้วยความรู้สึกว่าเป็นของ
แปลกใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน และด้วยความรู้สึกแปลกประหลาดใจ ไม่น่าใจกับสิ่ง
ใหม่ที่ใคร่รับ เพราะประชาชนยังมีความรู้สึกผูกพันพระมหากษัตริย์อย่างแนบแน่น และ
รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติของชีวิต ทำให้มีความรู้สึกเชื่อมโยงกับอดีตของตนเอง
ไต่สาย และเพิ่มไปด้วยความภาคภูมิใจอันเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นและสำคัญของสังคม
ไทย เพราะว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุสูงแผนกคุณค่า ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
ทองสีราคาคตามลำดับขั้นแห่งฐานันดรภาพ ความเสมอภาคจึงเป็นสิ่งเลื่อนลอย ทั้ง
ในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ..."^๒

สำหรับความรู้สึกของประชาชนต่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ นั้น จะพิจารณา
ได้จากความรู้สึกของประชาชนทั่วไปในขณะนั้นว่ายังขาดความรู้สึกร่วม และยินดีกับการ เปลี่ยน
แปลงในครั้งนั้นอยู่มาก ดังตัวอย่างทัศนะของประชาชนในขณะนั้นจากบันทึกความรู้สึกของดร. ป๋วย
อึ้งภากร ที่มีต่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองในขณะนั้นว่า "...เมื่อมิถุนายน ๒๔๗๕ ผมเป็น
นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๔ อยู่วังเรียนอัสสัมชัญ ไม่เคยเรียนเรื่องการเมือง การปก
ครอง ไม่เคยคิดถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎร โลกของคนหน้อยอย่างผมในสมัยนั้นเป็น

^๑Kenneth P. Landon, Siam in Transition (Chicago: The University
of Chicago Press, 1939), p.41.

^๒ปราโมทย์ นาคทรพรพ, "อนาคตของประชาธิปไตยในประเทศไทย, รัฐศาสตร์สาร,
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม - เมษายน, ๒๕๑๖), หน้า ๓๒.

โลกที่คับขันทางการเมืองไปเสีย มีแต่ปัญหาให้ศึกษาเร็ว ๆ เสรีจลินไปด้วยที จะได้ออกไปประกอบอาชีพช่วยครอบครัวทางเศรษฐกิจ... เมื่อเรียนสำเร็จออกไปเป็นครูสอนแล้วก็ยังมีความรู้สึกตัวเองในฐานะประชาชนธรรมดาคนนั้นก็มิได้มีบทบาทอะไรต่อการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น... งานสอนที่โรงเรียนอัสสัมชัญเป็นภาระหนักพอคู่สำหรับครูใหม่รุ่นแรกวัย ๑๘-๒๐ ปี ฉะนั้นในเรื่องการบ้าน การเมืองของไทยผมสังเกตไทยmung คือคอยติดตามอ่านและฟังข่าวอยู่บ้างโดยมิได้คำนึงว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรบ้างในเรื่องของบ้านเมือง..." และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า "การเลือกตั้ง การจัดคณะรัฐมนตรี การอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎร ความแตกแยกกันในคณะรัฐบาล เจ้าคุณโมโปภรณ์นิติศาสตร์ สมุดปกเหลืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐประหารครั้งที่สอง กฎหมายรเคช ในหลวงรัชกาลที่ ๙ และราชสมบัติ คณะราษฎรฝ่ายทหารพลเรือนแตกแยกกัน เจ้าคุณพหลพลพยุหเสนาลาออกแล้วกลับเข้ามาใหม่ เขาแล้วออกอีก หลวงพิบูลสงครามถูกลอบยิง การประหารชีวิตศัตรูทางการเมือง การปิดปากมิให้ตีเทียนรัฐบาล ฯลฯ เหล่านี้ผมเป็นคนหนึ่งที่มุ่งดูเขา ส่วนใหญ่มุ่งดูเพื่อความสนุกเหมือนมุงกุลีเก"

บันทึกเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนถึงทัศนคติประชาชนโดยทั่วไปในสมัยนั้นได้ดีว่า ในความรู้สึกของประชาชนนั้นเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เป็นเรื่องแปลกประหลาดที่ประชาชนให้ความสนใจเพียงเหมือน "มุงกุลีเก" เท่านั้นเอง มิได้มีสำนึกและความเข้าใจร่วมกับคณะผู้ก่อการด้วยแต่อย่างใดไม่ และมีได้คิดว่า เป็นผลประโยชน์หรือผลประโยชน์เสียของประชาชนแต่อย่างใด ข้อนี้จึงเป็นภาพสะท้อนทัศนคติแท้จริงของประชาชนต่อคณะราษฎร และรัฐบาลในขณะนั้น

ช่วย อึ้งภากร, "แตกเนื้อหน้มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕," วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน, ๒๕๑๕), หน้า ๑๓.

แม้ว่าระยะเวลาที่คณะราษฎรทำการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้แล้วถึง ๒ เดือน แต่ก็ไม่ได้สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่าระบบการปกครองใหม่จะดำเนินไปในแนวทางใด และจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในความรู้สึกของประชาชนทั่วไป ดังจะเห็นได้จากบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับวันอังคารที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๓๕ ว่า "...การเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ทำมาแล้ว

เป็นเวลาเกือบ ๒ เดือน และมีปัญหาที่เราถามกันอยู่เสมอในเวลานี้ก็คือว่า เราจะไปอย่างไร หรือเราจะเป็นอย่างไรต่อไป หรือเราจะไปกันแค่ไหนและอะไรทำอะไร ซึ่งเป็นปัญหาในทำนองนี้ การที่เกิดปัญหาเช่นนี้ก็เป็นธรรมดาของทุกคนที่อยู่ภายใต้การปกครองมาเมื่อการปกครองเปลี่ยนแปลงไปก็ย่อมตั้งปัญหาถึงผลที่ประเทศหรือพลเมืองจะได้รับ ความอยากรู้อยากเห็นในขณะนี้ทำให้นักไม่โตถาพวกเราคือพลเมืองจะตั้งปัญหาถามกันว่า การเปลี่ยนแปลงที่คณะราษฎรทำอยู่ในเวลานี้เป็นการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นหรือเสมอกว่า หรือเลวลงแล้วแน่ที่เดียว เราคงคิดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เพราะ เป็นธรรมดาของหลักวิชา ไม่ว่าหลักกฎหมายหรือหลักธรรม เราจะคงถือว่าคนทุกคนมีสิทธิ์ จุนกว่าจะมีข้อพิสูจน์ว่ามีตรงกันข้าม ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ เราจึงจำต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเปลี่ยนให้ดีขึ้น จนกว่าจะมีข้อพิสูจน์ว่าเป็นอย่างอื่น..." และอีกตอนหนึ่งของบทบรรณาธิการ ดังกล่าวไว้จนถึงทัศนะของประชาชนต่อคณะราษฎรว่า "...ถ้าหากพลเมืองรู้สึกว่าจะไม่ดีขึ้น แต่ทำการเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะต้องรับผิดชอบ เพราะก่อนที่ท่านเหล่านั้น จะทำการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมจะแน่ใจในใจอยู่แล้วว่าจะสามารถทำให้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงประเพณีปกครองบ้านเมืองนั้น ไม่ใช่ของเล็กน้อยเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นความตายของประเทศ พวกเราพลเมืองจึงต้องเชื่อเขาไว้ก่อนว่า รัฐบาลใหม่ของเราได้คิดอย่างรอบคอบ และไม่คิดทำอะไรอย่างเสี่ยงโชค หรือเล่นสนุก เพราะการเล่นสนุกนั้นควร เล่นกับสิ่งอื่น ถ้าเอาความเป็นความตายของประเทศมาแล้ว ก็เกินเขตที่จะเรียกได้ว่าเล่นสนุก..." ๒

๑ ไทยใหม่, ๕ สิงหาคม ๒๕๓๕, หน้า ๖.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

การท้วงติงแสดงทัศนะ ของหนังสือพิมพ์ต่อรัฐบาลนั้น อาจถือได้ว่าเป็นเมติของประชาชนส่วนหนึ่ง เพราะในฐานะที่หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในฐานะสื่อมวลชนที่ดีด้วย ดังนั้นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลที่ดี การท้วงติงที่ดี ที่หนังสือพิมพ์แสดงออกจึง เป็นผลเท่ากับ เป็นเสียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศควรที่รัฐบาลจะรับฟังโดยคุณุญ แต่การกระทำที่เป็นไปดังกล่าวไม่ กลับทำการวิครณเสมือนปิดปากประชาชนมิให้วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาล โดยสั่งปิดหนังสือพิมพ์หลายฉบับอย่างไม่มีเหตุผลเพียงพอ นับตั้งแต่คณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองมาจนถึงรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาภายหลังรัฐประหารครั้งแรกแล้ว (พ. ศ. ๒๔๗๕ - พ. ศ. ๒๔๗๗) หนังสือพิมพ์หลายฉบับก็ถูกปิดโดยข้อหาว่า เป็นเสี้ยนหนามต่อแผ่นดินตามมาตรา ๖ มาตรา ๕๕ แห่งพระราชบัญญัติสมุคภาพ เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ. ศ. ๒๔๗๖ การกระทำของรัฐบาลดังกล่าว ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก เช่น ความตอนหนึ่งว่า

"... เริ่มแต่การปกครองได้เปลี่ยนแปลงใหม่เป็นเวลาไม่กี่เดือน หนังสือพิมพ์ก็ถูกปิดหลายฉบับแล้ว และ เทียบกับในสมัยรัฐบาลเก่าแล้วผิดกันไกล คือ มีหนังสือพิมพ์ถูกปิดเพียงฉบับเดียว คือ ศรีกรุง..."^๒

รัฐบาลภายหลังการปฏิวัติก็ตระหนักถึงความจำเป็นในการ เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในระบบการปกครองใหม่ให้แก่ประชาชนทราบโดยเร็ว จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยเผยแพร่ธรรมนูญการปกครองสยามขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภาคในประเทศไทย โดยคณะราษฎรได้จัดส่งผู้แทนไปแสดงปาฐกถาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองและอธิบายรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนตามจังหวัดต่าง ๆ ทราบ โดยมีเนื้อความว่า "การเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม ตามที่คณะราษฎร ได้ยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้

เสลา เรขะรุจิ, ศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, ๒๕๑๐), หน้า ๒๑๗-๒๒๐.

^๒ นายรำคาญ (นามแฝง) "สนามคารม," ศรีกรุง, ๒๑ กันยายน ๒๔๗๕, หน้า ๑๕.

เพื่อจะช่วยกันแก้ความเสื่อมโทรมบางประการของประเทศสยามให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ทั้งจะบำรุงราษฎรทั้งหลายให้มีความสุขทั่วหน้ากัน จึงได้ยึดอำนาจการปกครองมาเป็นของราษฎรทั้งหลาย เพื่อจะได้อช่วยกันจัดการปกครองโดยจัดให้มีผู้แทนของราษฎรทั้งหลายขึ้นเป็นสภาผู้แทนราษฎร จัดการปกครองบ้านเมือง ราษฎรทั้งหลายย่อมมีส่วนในการนี้ด้วยแล้วชี้แจงวัตถุประสงค์ ๒ ประการ ของคณะราษฎรให้ราษฎรฟัง"

อย่างไรก็ตามแม้ว่าคณะราษฎร และรัฐบาลต่อมาจะได้พยายามเผยแพร่การปกครองตามระบอบใหม่ให้ราษฎรทราบโดยเร็ว ควบคู่กันกับการให้สัญญาและความหวังแก่ราษฎรตามหลัก ๒ ประการ ของคณะราษฎรดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ก็ได้ประสบผลสำเร็จไม่ ในทางตรงกันข้ามประชาชนกลับมองเห็นความยุ่งยากกลมเกลียวของคณะราษฎร และรัฐบาลชัดเจนยิ่งขึ้น จนประชาชนเริ่มสงสัยในเจตนารมย์และได้มีหนังสือพิมพ์บางฉบับออกแถลงแทนคณะราษฎร เพื่อชลลความหวาดระแวงสงสัยของประชาชนที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น โดยกล่าวว่า "เราตั้งใจจะพูดเรื่องความเอาใจใส่ของชาวจังหวัดบางจังหวัดที่มากกระทบหูเรา กล่าวคือผู้ที่อยู่จังหวัดไกล ๆ หลายคนมาว่าฟังกับเราว่าสมาชิกในสภาราษฎรและคณะราษฎร ยังทำงานกลมเกลียวกันคืออยู่หรือ ยังคิดจะพลีชีวิตเพื่อชาติอยู่ทุกเมื่อหรือ เพราะเขาได้ยินว่าในระหว่างงานหัวต่ออันสำคัญนี้ต่างคนต่างทำงานอย่างเห็นคเห็น้อยเต็มทน เกรงว่าจะ เบื่อหน่ายหรือป่วยเจ็บงอมไปตาม ๆ กัน ทุกคนในคณะราษฎร ยังมุ่งสละชีพเพื่อชาติกันทั้งนั้น หากมีผู้ใดย่อท้อหรือยอมรับคำขู่เหยียดจากบุคคลบางคณะไม่ นอกจากนั้นเรายังได้ทราบว่า คณะราษฎรทุกคนที่ประจำอยู่ในตำแหน่งก็ดี ในสภาราษฎรก็ดี ยังมีน้ำใจกล้าแข็งแกร่งกล้าในงานของชาติยิ่งนัก ก่อนจะปรึกษากิจการงานเมืองใด ๆ ให้บรรลุล่วงไปก็ใช้ความคิดเหตุผลโต้แย้งซึ่งกันและกัน เสมือนดังทุกคนเป็นผู้ได้รับเลือกจากราษฎรแล้ว"

^๑ ศรีกรุง, ๑๓ กันยายน ๒๔๗๕, หน้า ๒ และ ๑๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

